

Opinnäytetyö (AMK)

Media-alan koulutus

Journalismi

2018

Jesse Mäntysalo

MUSTA SIRKUS

– Kyllikki Saaren murhaan liittyvä uutisointi
Uudessa Suomessa ja Vaasa-lehdessä vuonna
1953

Jesse Mäntysalo

MUSTA SIRKUS

- Kyllikki Saaren murhaan liittyvä uutisointi Uudessa Suomessa ja Vaasa-lehdessä vuonna 1953

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin Kyllikki Saaren henkirikostapausta käsitellyttä uutisointia kahdessa sanomalehdessä, Vaasassa ja Uudessa Suomessa, vuonna 1953. Tutkimus keskittyi tarkastelemaan senaikaisen journalismin eettistä harkintaa rikosuutisoinnissa verrattuna tämän päivän ammattieettisiin ohjeistuksiin. Lisäksi tutkittiin, mihin tietolähteisiin sanomalehtiuutisissa aikanaan viitattiin ja tapahtuiko lähteiden käytössä muutoksia tapauksen seurannan aikana.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista sisällönanalyysia. Tutkimuksen kannalta keskeisestä sanomalehtiaineistosta tehtiin paitsi laadullisia myös laskennallisia havaintoja, joilla etsittiin vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksessa selvisi, että vuonna 1953 Kyllikki Saaren murhaa käsittelevään rikosuutisointiin liittyi tämän päivän näkökulmasta tarkasteltuna monia eettisiä ongelmia. Rikostutkinnan aikana muun muassa pidätettyjen henkilöiden nimiä ja asuintietoja julkaistiin lehdissä ennen kuin oli selvillä, liittyivätkö henkilöt millään tavalla tutkittavana olleeseen rikokseen. Pidätetyistä julkaistiin sanomalehdissä myös muita arkaluontoisia yksityisasioita, kuten terveystietoja ja kuulopuheita heidän elämäntavoistaan.

Lisäksi tutkimuksessa selvisi, että sanomalehdet ilmoittivat uutisissa tietolähteekseen kaikista useimmin nimeämättömän lähteen. Näin ollen lukijan on vaikea arvioida, mistä lehti on minkäkin tiedon haltuunsa saanut. Lukijan on myös hankala arvioida, voiko kaikkiin lehdissä kerrottuihin tietoihin luottaa. Toisaalta tutkimuksessa selvisi, että lähteiden käyttäminen monipuolistui valituissa sanomalehdissä tapauksen seurannan edetessä.

Tutkimuksesta voi vetää sen johtopäätöksen, ettei rikosuutisointi ollut vuonna 1953 ammattieettisesti yhtä tarkkaa ja laadukasta kuin tänä päivänä. Tämä johtuu muun muassa siitä, ettei vuonna 1953 ollut vielä olemassa journalistien ammattieettisiä ohjeistuksia.

ASIASANAT:

Rikosuutinen, 1950-luku, sanomalehti, journalistietiikka

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of film and media

2018 | 59 pages

Jesse Mäntysalo

BLACK CIRCUS

- News reporting about murder case of Kyllikki Saari on newspapers called Uusi Suomi and Vaasa in 1953.

This thesis is dedicated to studied murder case of Kyllikki Saari and it's reporting in newspapers called Vaasa and Uusi Suomi in 1953. Thesis is focused for ethics in crime reporting compared to ethical guidelines of journalism in nowadays. In addition, this thesis study what were the main sources in news and were there any changes during monitoring of murder investigation.

The research method consisted of qualitative and quantitative content analysis. Research material was not only qualitative but also computational observations that sought answers to research questions.

Thesis found that in 1953 there were many problems on ethical part of view during news reporting in murder case of Kyllikki Saari. For example, names and addresses of crime suspects were released in newspapers although crime still was unsolved and it wasn't clear if they had any connections to crime. The newspapers also released other sensitive privacy issues about suspects.

In addition, this thesis found that newspapers mainly used unnamed sources compared to other sources. It means that the reader had difficulties to estimate whence exactly newspaper had received its information and whether the information reliable or not. On the other hand, this thesis found that the use of sources became more diversified in newspapers as monitoring proceeded.

After all the results from this study indicate that crime journalism was not as professional and ethical in 1953 as it is today.

KEYWORDS:

Crime news, the 1950s, newspaper, ethics in journalism

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TAVOITTEET, TUTKIMUSONGELMA JA METODOLOGIA	8
2.1 Tutkimusaineisto	10
2.1.1 Uusi Suomi	10
2.1.2 Vaasa	11
2.2 Keskeisiä käsitteitä	11
2.2.1 Rikosuutinen	12
2.2.2 Murha	13
3 KYLLIKKI SAAREN TAPAUUS	14
3.1 Tapauksen vaiheet ja rikostutkinta 1953	14
3.2 Rikoksen laajempi kiinnostavuus	15
3.3 Tapauksen merkitys ympäristössään	17
4 AJANKUVA 1950-LUVULLA	19
4.1 Sanomalehdistö	20
4.2 Toimittajan ammatti	21
4.3 Journalistien eettiset ohjeistukset nykyään	22
4.4 Journalistien eettinen ohjeistus 1950-luvulla	23
5 UUTISET PIDÄTYKSISTÄ	26
5.1 L.M:n pidätys elokuussa 1953	30
5.2 V.L:n pidätys lokakuussa 1953	35
5.3 P.O:n pidätys joulukuussa 1953	39
5.4 Yhteenveto	42
5.5 Lehtien rikosoikeudellinen vastuu	44
6 UUTISOINNIN LÄHDEKÄYTÄNNÖT	47
6.1 Lähteen määrittelemine	48
6.2 Lukumäärällistä vertailua uutisista ja lähdekäytännöistä	51
6.3 Lähdekäytäntöjen kehittyminen seurannan edetessä	52
7 LOPUKSI	55

1 JOHDANTO

Isojoella, Etelä-Pohjanmaalla vuonna 1953 tapahtunut Kyllikki Saaren murha on yksi tunnetuimmista suomalaisista henkirikoksista. Edelleen selvittämättä olevan rikoksen herättämä mielenkiinto on ollut sekä lehdistön että yleisön taholta omaa luokkaansa kaikista sotien ajan jälkeisistä suomalaisista henkirikoksista. Tapauksen saaman julkisuuden perusteella voinee myös todeta, että Kyllikki Saaresta on tullut Suomen tunnetuin rikoksen uhri (Jermo 1993, 7; Markkula 2007, 25). Vaikka rikoksesta on kulunut tätä tutkimusta tehtäessä 65 vuotta, nousee se edelleen aika ajoin esille mediassa. Tapausta ovat pitäneet vuosikymmenten aikana ”elossa” lukuisat sitä käsittelevät lehtikirjoitukset, kirjat, televisio-ohjelmat, elokuvat, näytelmät, laulut ja tätä nykyä myös internet-keskustelut.

Kuulin Kyllikki Saaren murhasta ensi kertaa vuonna 1997, kun televisiossa esitettiin suomalaisia henkirikoksia käsitellyt dokumenttisarja Ei vanhene koskaan. Aloittelevana toimittajana kiinnostuin tapauksesta 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolella, jolloin kirjoitin aiheesta artikkelia – tuolloin julkisuudessa taisi olla esillä jälleen joku lukuisista murhaajateorioista. Huomasin Kyllikki Saaren mysteerin kiinnostavan minua kuitenkin enemmän lehdistöhistoriallisena tapauksena. Se oli aikanaan suuri sensaatio, josta kirjoitettiin valtavasti ja hyvin monella eri tavalla. Joidenkin näkemysten mukaan Kyllikki Saaren murhauutisointi antoi aikanaan alkusysäyksen rikosuutisointiin erikoistuneen toimittajaryhmän muodostumiseen Suomessa (Ei vanhene koskaan 1997). Aihetta on kaikesta huolimatta käsitelty lehdistötutkimuksessa hämmästyttävän vähän. Mielestäni Kyllikki Saaren tapaus on mediahistoriallisesti ilman muuta tutkimisen arvoinen.

Tämä tutkimus käsittelee Kyllikki Saaren murhaan liittyvää uutisointia siltä ajalta, kun tapaus oli tuoreeltaan esillä tiedotusvälineissä. Pyrkimyksenäni on alkuperäisen sanomalehtiaineiston pohjalta löytää tietoa siitä, millä tavalla valitut lehdet uutisoivat tapauksesta ja siihen liittyvistä henkilöistä; oliko lehtien suhtautumisessa keskeisiä eroja ja miten lehtien lähdekäytännöt muuttuivat ajan

kuluessa ja prosessin eri vaiheissa. Tutkimukseni tarkoituksena on myös mainittuun aineistoon perustuen selvittää, miten journalistien ammattieettiset toimintatavat vuonna 1953 poikkesivat siitä, mitä tänä päivänä pidetään hyvän journalistisen tavan mukaisena.

Opinnäytetyöni nimi, Musta sirkus, juontaa edellä mainittuun Ei vanhene koskaan -sarjaan, jonka Kyllikki Saarta käsittelevä jakso on nimetty samoin. Nimi on moniselitteinen ja kuvaa mielestäni Kyllikki Saaren tapausta hyvin osuvasti myös journalistisesta näkökulmasta katsoen. Kuten tässä tutkimuksessa tuon myöhemmin esille, oli aihetta käsittelevä uutisointi vuonna 1953 hyvin varomatonta. Murhan toisena päättäjänä vuonna 1953 toimineen lääninrikospoliisin komisarion Axel Skogmanin lausunto toimittajista kiteyttää mielestäni hyvin sen, mikä oli sensaatiohakuisen journalismin henki Kyllikki Saaren tapauksessa – ja osoittaa samalla myös, miksi opinnäytetyöni nimi puoltaa paikkaansa:

Missä hyvänsä minä liikuinkin, niin pojat kulkivat melkein metrin päässä perässäni. Se oli toisinaan helkkarin kiusallista ja ennen kaikkea tutkimuksille haitallista. Heidän kirjoituksensa lietsoivat ihmisten keskeistä vihaa, aiheuttivat vääriä epäluuloja ja monenlaista sekasotkua. Pojat puolustautuivat sillä, että heidät on määrätty päivästä toiseen antamaan pitkiä raportteja, joten pakko heidän on totella, vaikkei mitään tapahtuisikaan.

Ymmärsinhän minä reporttereita, jotka tekivät parhaansa mukaan omaa työtään. Usein vain heidän pyrkimyksensä tuppasivat menemään pahasti ristiin minun pyrkimysteni kanssa. Virantoimituksen ulkopuolella meistä tuli monien lehtimiesten kanssa hyvät kaverit. (Jermo 1993, 35.)

2 TAVOITTEET, TUTKIMUSONGELMA JA METODOLOGIA

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Kyllikki Saaren tapauksen sanomalehti uutisointia Uudessa Suomessa ja Vaasa-lehdessä vuodelta 1953. Tarkoitukseni on esimerkkitapauksen kautta tutkia, millä tavalla rikosjournalismin eettiset toimintatavat vuonna 1953 erosivat niistä ohjenuorista, joita suomalaisessa journalismissa tänä päivänä noudatetaan. Tutkimukseni keskittyy eritoten yksityisyyden suojaan liittyviin eettisiin ongelmakohtiin. Käytännössä tutkimuksen pääpaino on siinä, mitä tietoja sanomalehdet kertoivat julkisuuteen esimerkiksi pidätetyistä henkilöistä. Lisäksi tutkimusaineiston pohjalta tarkastelen sanomalehtien lähdekäytäntöjä 1950-luvun alussa ja arvioin sitä kautta senaikaisen tiedonhankinnan läpinäkyvyyden tasoa.

Tutkimusjaksoni alkaa toukokuusta 1953, jolloin tiedotusvälineissä kerrottiin ensimmäistä kertaa Kyllikki Saaren katoamisesta. Luonteva takaraja tutkittavalle jaksolle on vuoden 1953 loppu, johon mennessä – tarkalleen ottaen lokakuussa – kadonnut henkilö oli löytynyt ja tapaus varmistunut henkirikokseksi. Jermo (1993, 63) käyttää tapauksen aiheuttamasta mediakohusta nimitystä Kyllikki Saari -hysteria ja mainitsee sen olleen voimakkaimmillaan nimenomaan syksyn ja alkutalven 1953 aikana. Näin ollen tämän tutkimusjakson voi katsoa olevan perusteltu ja riittävän kattava.

Tutkittavan jakson aikana Uusi Suomi julkaisi aiheesta yhteensä 56 lehtijuttua. Vaasassa julkaistujen juttujen määrä samalta ajalta oli 91. Kaikkiaan tutkimusaineistoni käsitti siis 147 lehtijuttua.

Taulukko 1. Kyllikki Saaren murhaan liittyvien lehtijuttujen lukumäärä vuonna 1953.

	Uusi Suomi	Vaasa	Yhteensä
Toukokuu	5	7	12
Kesäkuu	4	14	18
Heinäkuu	5	7	12
Elokuu	7	12	19
Syyskuu	3	5	8
Lokakuu	20	26	46
Marraskuu	9	11	20
Joulukuu	3	9	12
	56	91	147

Määrä oli kohtuullinen, joskin sen läpikäymistä hidasti jonkin verran lehtien epäselvä osastojako. Kuten Hurinki (2017, 7) toteaa, yksittäisen uutisen lohkominen sanomalehden eri sivuille oli aikanaan tyypillistä, samoin kuin se, että otsikot tavattiin muotoilla tämän päivän näkökulmasta katsoen vaikeaselkoisiksi.

Nojaudun valitsemieni sanomalehtien uutisaineiston analysoinnissa kvalitatiiviseen metodiin, erityisesti sisällönanalyysiin. Sisällönanalyysin avulla pyrin tekemään sanomalehtiaineistosta johtopäätöksiä sekä kuvaamaan sitä sanallisesti tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisilta osiltaan. Lisäksi käytän kvantitatiivista tutkimusta selvittääkseni tutkimuskysymysten kannalta olennaisten muuttujien lukumääriä ja esiintyvyyttä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Miten vuonna 1953 journalismin eettiset käytännöt poikkesivat siitä käsityksestä, mitä tänä päivänä pidetään hyvänä journalistisena tapana?
- 2) Millaisia valittujen sanomalehtien lähdekäytännöt olivat ja muuttuivatko ne henkirikostutkinnan edetessä?

Olen valinnut lehdistä tarkasteltavakseni Vaasan sekä Uuden Suomen. Vaasa on valintana selkeä, sillä 1950-luvulla se oli selvästi Etelä-Pohjanmaan suurin lehti (Tommila ym. 1988a, 361–362). Uusi Suomi taas oli levikiltään Suomen toiseksi

suurin lehti Helsingin Sanomien jälkeen, mutta sen levikistä meni pääkaupungin ulkopuolelle suhteellisesti suurempi osa kuin Helsingin Sanomien (Tommila ym. 1988c, 205).

2.1 Tutkimusaineisto

Seuraavaksi taustoitin tutkimuksessani käyttämiäni sanomalehtiä. Kerron lyhyesti niiden historiasta ja merkityksestä tarkasteltavana aikana:

2.1.1 Uusi Suomi

Uusi Suomi perustettiin 1919 kokoomuspuolueen päälehdiksi. Lehden perustamisen taustalla olivat samat monarkistipiirit, jotka joulukuussa 1918 olivat perustaneet Kansallisen kokoomuksen. Lehti polveutui edeltäjistään Suomettaresta ja Uudesta Suomettaresta. Uusi Suomi ei kuitenkaan ollut kokoomuspuolueen omistuksessa, vaan sen omisti kokoomusta lähes poikkeuksetta kannattaneiden yksityisten osakkeenomistajien joukko. (Tommila ym. 1988c, 204–205.)

1950-luvulta lähtien suomalaiset sanomalehdet alkoivat pyrkiä yhä voimakkaammin kohti puoluepoliittista sitoutumattomuutta. Kokoomuksen lippulaivana alusta saakka toiminut Uusi Suomi irtaantui puolueesta sitoutumattomaksi sanomalehdiksi lopulta 1976. Historiansa aikana Uusi Suomi edusti kansallisena instituutiona konservatiivisuutta eikä sen kanta horjunut maan poliittisten valtasuhteiden vaihtumisesta huolimatta. Sodanjälkeisinä vuosikymmeninä maan vanhin suomenkielinen sanomalehti painotti pitkää kansallista kulttuuriperinnettä. 1940- ja 1950-lukujen taitteen molemmin puolin Uusi Suomi näki sivistystehtävän kannaltaan paremmaksi vaihtoehdoksi kuin puoluepolitiikan korostamisen. (Tommila ym. 1988a, 168–172.)

Uuden Suomen asema oli 1950-luvulla merkittävä: se oli noin 100 000 levikillään Suomen toiseksi suurin sanomalehti Helsingin Sanomien jälkeen. (Tommila ym. 1988a, 153.)

Vuonna 1953, jolloin Kyllikki Saaren murha tapahtui, Uuden Suomen päätoimittajana oli Lauri Aho. Aho oli aloittanut lehden päätoimittajana 1940 ja jatkoi tehtävässä vuoteen 1956 saakka. (Tommila ym. 1988c, 204.)

2.1.2 Vaasa

Etelä-Pohjanmaalla, Vaasassa, suomenkielisen sanomalehdistön kehitys vaikutti 1950-luvulla noudattavan samaa kaavaa kuin muuallakin: Ykköslehti kasvatti alati levikkiään ja pienemmät lehdet jäivät sen jalkoihin. Monien muiden vanhasuomalaisten lehtien tapaan kokoomuksen äänenkannattajana toiminut Vaasa-lehti oli alueensa ykkönen kasvattaen 1950-luvun aikana levikkinsä 48 000:aan. Sen vahvin kilpailija Ilkka joutui tyytymään noin 25 000:n levikkiin. Ilkan takamatka kilpailijaansa kasvoi niin suureksi, että muun muassa levikin nostamisen toivossa Ilkka muutti Vaasasta Seinäjoelle 1960-luvulla (Tommila ym. 1988a, 361–362).

Vaasa ilmestyi tällä nimellään vuosina 1902–1984 ennen kuin se muuttui Pohjalaiseksi. Vuonna 1953 lehden päätoimittajana toimi Ilmari Laukkonen, joka oli aloittanut toimessa kaksi vuotta aikaisemmin. Hän jatkoi Vaasan päätoimittajana vuoteen 1980 saakka. Vuonna 1953 Vaasan levikki oli 42 600 (Tommila ym. 1988b, 229–232).

2.2 Keskeisiä käsitteitä

Tutkimus keskittyy historialliseen rikostapaukseen liittyvään uutisointiin. Jotta tutkimuksen lukija ymmärtää paremmin sen sisältöä ja kykenee tarkastelemaan aineistoa tämän päivän näkökulmasta, on aiheellista avata joitain tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä.

2.2.1 Rikosuutinen

Rikos on kriminalisoitu teko tai sen yritys. Sen voi nähdä olevan aina poikkeus – ei siis yksilön synnynnäinen, vaan yhteiskunnallisesti määritelty ja kulttuurisesti suhteellinen ominaisuus (Mäkipää 2004, 22). Kuten Viljakainen (2014, 5) huomauttaa, ei rikoksen käsitettä voi irroittaa erilleen yhteiskunnasta ja kulttuurista, mutta sen sijaan sen voi määritellä uudelleen paitsi ajassa myös paikassa: Mikä oli rikos ennen, ei kenties ole sitä enää tänä päivänä ja se mikä on laillista Suomessa, saattaa olla kriminalisoitua jossain muualla.

Rikosuutista on pyritty määrittelemään mahdollisimaan tyhjentävästi monessakin eri lähteessä. Jo vuonna 1966 Hemánus (1966, 46) määritteli rikosuutisen selostukseksi tuoreesta tai aikaisemmin tuntemattomasta kriminalisoidusta teosta. Toisaalta Hemánuksen tulkinnan mukaan rikosuutinen voi olla myös selostus vanhan ja aikaisemmin tunnetun kriminalisoidun teon uudesta vaiheesta. Nämä molemmat määritelmät sopivat Kyllikki Saaren tapaukseen, sillä siitä kerrottiin lehdissä sekä katoamistutkinnan aikana että myöhemmin useiden uusien tutkintavaiheiden myötä. Lisäksi Hemánus (1966, 46) edellytti rikosuutiselta nimenomaista mainintaa siitä, että kriminalisoitu teko on tapahtunut tai että on perusteluja syytä epäillä sen tapahtuneen.

Vaikka Hemánuksen tekemä määrittely on yli 50 vuotta vanha, on se mielestäni edelleen osuva sekä ennen kaikkea riittävän tarkasti rajattu, jotta lukijan on helppo ymmärtää rikosuutisen käsite. Määritelmää voi niin halutessaan täydentää esimerkiksi Mäkipään (2004, 20) ajatuksella, jonka mukaan rikokset ovat uutisia myös siksi, koska ne toisaalta edustavat uhkaa yhteiskunnan moraliteetin konsensukselle, toisaalta kuitenkin vahvistavat sitä. Mäkipää (2004, 23) huomauttaa myös useiden tutkijoiden havainneen, että rikosuutiset jakautuvat sensaatiomaisiin, pitkiin ja laajoihin rikosuutisiin sekä lyhyisiin, suppeisiin ja mitättömiin pikku-uutisiin. Olen huomannut tämän havainnon pätevän myös Kyllikki Saaren tapauksen lehtikirjoitteluun: mitä laajemmasta jutusta on kyse, sitä enemmän siinä on pyrkimystä tunteisiin vetoavaan ja sensaatiohakuisempaan journalismiin lyhyisiin uutisiin verrattuna.

2.2.2 Murha

Väkivaltarikoksia – kuten henkirikoksia – on tutkittu myös yhtenä erillisenä rikosuutisoinnin osa-alueena. Erityisessä asemassa väkivaltarikosten ryhmässä on perinteisesti ollut murha. Rikosoikeudessa murhalla tarkoitetaan tappoa, joka on tehty esimerkiksi vakaasti harkiten tai erityisen raa’alla tai julmalla tavalla (Rikoslaki 578/1995).

Murhalla voi nähdä olevan yksittäisenä rikoksena kaikkein eniten uutisarvoa; murha on helppo ymmärtää ja se on joka kerta erilainen. Erityisen korostuneen huomioarvon murha saa mediassa varsinkin silloin, jos uhri on lapsi tai muuten puolustuskyvytön tai ”viaton”. Ja mitä huomioarvoisemmasta rikoksesta on kyse, sitä herkemmin myös rikosoikeusjärjestelmän toimintaan ja tehokkuuteen otetaan mediassa kantaa. (Mäkipää 2004, 38–39.)

Kyllikki Saaren tapausta 2000-luvulla tutkinut keskusrikospoliisin rikosylikonstaapeli Tapani Tikkala on todennut, että rikosoikeudellisessa mielessä Kyllikki Saaren henkirikoksessa ei ollut välttämättä kyse murhasta. Tikkalan mukaan uhrin vammojen kuvaus – kasvoihin kohdistunut tylpällä esineellä tehty väkivalta – ei viittaa erityiseen julmuuteen, ja mikäli rikoksentekijä ei käyttänyt teossa vakaata harkintaa, ei murhan tunnusmerkistö toteudu. (Pöntinen 2004, 28.) Mutta koska Kyllikki Saaren murha on käsitteenä vakiintunut mediassa, selvyiden vuoksi on aiheellista käyttää tuota käsitettä myös tämän tutkimuksen yhteydessä.

3 KYLLIKKI SAAREN TAPAUUS

Seuraavaksi kerron pääpiirteittäin Kyllikki Saaren edelleen selvittämättä olevasta murhasta. Tapauksen perustietojen ja rikostutkinnan mittavuuden avaaminen on tarpeen, jotta rikostapauksen erityislaatuisuus omana aikanaan on lukijan kannalta helpompi ymmärtää.

3.1 Tapauksen vaiheet ja rikostutkinta 1953

Tiistaina 19.5.1953 illansuussa maanviljelijä Eino Saari teki Isojoen nimismiehelle katoamisilmoituksen tyttärestään Kyllikki Saaresta (Kallio & Vesa 1981, 13). Kaksi päivää aiemmin, sunnuntaina 17.5. Kyllikki Saari oli lähtenyt polkupyörällään hartaustilaisuuteen Isojoen Kortteenkylän kansakoululle eikä ollut palannut tuolta matkalta kotiinsa Heikkilänkylään. Kansakoulun ja Kyllikki Saaren kodin välinen etäisyys oli noin 12 kilometriä. Kyllikki Saaren tiedetään lähteneen tilaisuudesta yhdessä ystävänsä Maiju Yli-Hietalan kanssa, ja kaksikon saapuneen niin sanottuun meijerin tienhaaraan noin kello 22.00. Siinä heidän tiensä erkanivat ja Kyllikki Saari lähti jatkamaan jäljellä olevaa noin seitsemän kilometrin matkaa kotiaan kohti. Meijerin tienhaaran ja Kyllikki Saaren kodin välisestä reitistä noin kuusi kilometriä oli metsän ympäröimää soratietä. (Kallio & Vesa 1981, 6).

Tuolta matkalla Kyllikki Saari katosi. Hänen katoamisensa käynnisti laajamittaiset etsintätoimenpiteet, jotka jatkuivat aktiivisina useiden kuukausien ajan. Kyllikki Saari löydettiin surmattuna 11.10.1953 suohaudasta varsin läheltä oletettua katoamispaikkaa. Hänet oli surmattu iskemällä pitkänomaisella tylpällä esineellä vaakasuoraan kasvoihin niin voimakkaasti, että nenä- ja poskiluut olivat murtuneet. Ruumiin pitkälle edenneen hajoamistilan vuoksi ei kyetty selvittämään, oliko uhrille tehty seksuaalista väkivaltaa. (Jermo 1993, 48–52.) Ennen ruumiin löytymistä, 22.7.1953, oli löydetty Saaren polkupyörä suohon upotettuna muutaman sadan metrin etäisyydeltä ruumiin löytöpaikasta (Kallio & Vesa 1981, 26).

Melko pian katoamisen jälkeen tutkinnassa alettiin kiinnittää huomiota niin sanottuun autolinjaan. Poliisi kaipasi vihjeitä kermanvärisestä henkilöautosta, jonka eri silminnäkijät olivat nähneet liikkuvan Pääntäneentiellä Saaren katoamisen aikoihin. Myös lehdistö keskittyi pitkään autolinjan esillä pitämiseen. Poliisi pidatti kyseinen auton kuljettajaksi epäiltyjä henkilöitä, ja ainakin yhdestä heistä lehdistö uutisoi näyttävästi. Vasta ruumiin löytyminen hyvin läheltä oletettua katoamispaikkaa näyttää aineiston perusteella kääntäneen lehdistönkin huomion siihen mahdollisuuteen, ettei autolla välttämättä ollut mitään osuutta rikoksessa.

Kyllikki Saaren murhaa ei koskaan saatu ratkaistua – siitäkään huolimatta, että kyseessä oli laajuudessaan yksi Suomen mittavimmista rikostutkinnoista. Vuoteen 1970 mennessä erilaisia tutkimuslinjoja oli 370 ja epäiltyjä, kuulusteltuja ja ilmiantajia yhteensä yli 5 000 (Jermo 1993, 73). 2000-luvulla murhan päätutkijana toiminut rikosylikonstaapeli Tapani Tikkala Keskusrikospoliisista on kertonut, että poliisi selvitti murhaajan todennäköisen henkilöllisyyden, mutta teknisen näytön puuttuessa tapaus ei edennyt oikeuteen (Lahtonen 2004, 87).

3.2 Rikoksen laajempi kiinnostavuus

Kun edellisenä vuonna Helsingin olympialaiset ja Armi Kuusela olivat kiinnostaneet suomalaisia ja hallineet lehtien sivuja, nousi kesällä 1953 Kyllikki Saaren tapaus valtakunnan ykkösuutiseksi, sensaatioksi. Tutkimusten edistymistä seurattiin paitsi Isojoella myös muualla Suomessa laajalti. (Jermo 1993, 33.)

Sotakorvausten jälkeisessä yhteiskunnassa lehdistön rooli alkoi entisestään korostua. Sotien jälkeinen aika oli Suomessa poliittisesti arkaluontoista ja uutisten kysyntä nousi silloin suureksi. (Tommila ym. 1988a, 156.) Kyllikki Saaren murha osui juuri tähän aikaan. Lehdet selvästikin tiedostivat sensaatorikoksen uutisarvon alusta lähtien. Vaasa-lehden toimitusjohtaja U.A. Lanamäki esimerkiksi määräsi toimittaja Enska Kallion ja valokuvaaja Sauli Huhtalan jo 20. toukokuuta 1953 Isojoelle raportoimaan Kyllikki Saaren katoamisesta. Kallion

mukaan hän vieraili Isojoella 43 kertaa ja sai miltei rajattomasti rahaa käyttöönsä. Pääasia oli, että joka päivä piti olla jotain kerrottavaa Kyllikki Saaren tapauksesta. (Kallio & Vesa 1981, 46.)

Miettinen (1980, 117) havaitsi 1970-luvun lopussa sanomalehtien lukijoiden kiinnostuskohteita tutkiessaan, että joka kolmas lukija pitää onnettomuuksia ja rikoksia yhtenä tärkeimmistä kiinnostuksen kohteista sanomalehtien sisällöissä. Onnettomuudet ja rikokset nousivat paikallisten uutisten jälkeen kiinnostavimmaksi aihepiiriksi sanomalehden lukijoiden keskuudessa.

Suomalainen rikostutkimuksellinen tosiasia, jonka mukaan murha ei vanhene koskaan, pitää paikkansa myös symbolisella tasolla. Jotkut merkittävät rikokset ovat jääneet vahvasti kansalliseen muistiimme, ikään kuin osaksi kansanperinnettä tai eräänlaista ”urbaania mytologiaa”. Tällaisena voidaan nähdä Kyllikki Saaren murhan lisäksi muun muassa Bodominjärven murhat Espoossa 1960. (Viljakainen 2014, 7.)

”Kansallisten mysteerien” asemaan nousevien henkirikosten vaihteita seurataan kansan parissa tarkasti ja tapauksia muistellaan mediassa vielä vuosikymmenten jälkeenkin. Mutta miksi juuri Kyllikki Saaren murhasta tuli kansakuntaa kiehtova mysteeri? Ensinnäkin henkirikoksen kiinnostavuus kumpuaa usein sen erikoislaatuisuudesta. Uhriin, tekijään tai itse rikokseen saattaa liittyä normaalista poikkeavia piirteitä. Nuori nainen on harvinainen henkirikoksen uhri ja siksi sellaisilla tapauksilla on tavallista enemmän uutisarvoa. Jostain syystä nuoreen naiseen kohdistuva henkirikos kuohuttaa myöskin yleisön tunteita enemmän kuin henkirikokset tyypillisesti. Henkirikoksen kiinnostavuutta yleisön silmissä näyttää sen sijaan vähentävän se, jos tekijä ja uhri ovat toisilleen tuttuja (Leino 2005, 44.) Kyllikki Saaren tapauksessa oli siis olemassa kaikki kiinnostavan uutisen lähtökohdat: Uhri oli nuori, nuhteettomaksi tiedetty uskovainen tyttö, rikos tapahtui pienellä maalaispaikkakunnalla ja uhrin kohtalo pysyi pitkään epäselvänä. Tapauksen kiinnostavuutta lisäsi sekin, ettei tekijää saatu kiinni. Kallio ja Vesa (1981, 5) totesivat 1980-luvulla, ettei Kyllikki Saaren murhan mystiikka ole niinkään

rikoksen selvittämättömyydessä, vaan sen ajankohdassa: Kyllikki Saaren murha tapahtui jälleenrakennuskaudella, jolloin suomalaisten katseet oli suunnattu optimistisesti tulevaisuuteen ja kaiken pahan luultiin jo väistyneen.

3.3 Tapauksen merkitys ympäristössään

On tärkeää ymmärtää myös tapauksen laajempi vaikutus ympäristöönsä omana aikanaan. Tämä siksi, koska lehdistön kirjoittelulla näyttää olleen oma vaikutuksensa jännittyneen ilmapiirin ja ihmisten välisen keskinäisen epäluuloisuuden syntymisessä. Lehdistö ei varsinkaan tapauksen alkuvaiheessa varonut tekemästä olettamuksia ja levittämästä tietoja, joiden todenperäisyys oli kyseenalainen. (Jermo 1993, 34.)

Varsinkin katoamistapauksen ollessa vielä tuore, tunnelma seudulla oli merkillisen kaksijakoinen. Vahvan auttamishalun ja yhteishengen rinnalle nousi keskinäinen epäluuloisuus, jota huhut ja syytökset entisestään lietsoivat:

Suusta suuhun kuiskailtiin "varmojen tekijöiden" nimiä. Eikä tyydytty vain kuiskuttelukampanjaan, vaan tehtiin tutkijoille ilmiantoja pelkästään vanhan riidan tai epämiellyttävän pärstäkertoimen vuoksi. Pelon ja epäluuloisuuden ilmapiiri myrkytti ihmisten mielet siinä määrin, että monet vanhat ja vankat ystävyssuhteet katkesivat noina viikkoina ikuisiksi ajoiksi. Monet pelkästään mitättömän tokaisun, merkityksettömän väärinkäsityksen vuoksi. (Jermo 1993, 34.)

Kyllikki Saaren murhaa 1990-luvulla keskusrikospoliisissa tutkinut ylikomisario Raimo Latvala on huomauttanut, että Kyllikki Saaren henkirikos tapahtui aikana, jolloin julkisuus yleensäkin alkoi nousta Suomessa. Latvala näkee, että lehdistön, radion ja myöhemmin television tapaukselle antama julkisuus ikään kuin ruokki itseään – tai kuten Latvala toteaa, *"julkisuus on tuonut lisää julkisuutta"*. (Ei vanhene koskaan 1997.)

Hyvänä yksittäisenä esimerkkinä tapauksen vaikutuksesta ihmisiin voidaan mainita Kyllikki Saaren hautajaiset Isojoella 25.10.1953. Jermon (1993, 54–55) mukaan hautajaiset muodostuivat jopa kansalliseksi surujuhlaiksi. Kyllikki Saaren kohtalo oli saanut laajalti suomalaisten huomiota osakseen ja kuohutti kansalaisten tunteita – jopa siinä määrin, että monet suhtautuivat Saaren

kuolemaan yhtä tunteellisesti, järkyttyneesti ja kiivastuneesti, kuin jos se olisi kohdannut heidän lähiomaisiaan. Hautajaisiin osallistui arvioiden mukaan jopa 25 000 ihmistä. Niistä myös radioitiin samana päivänä laaja äänitetty jälkilähetys. (Jermo 1993, 55–56.)

Konkreettisesti Kyllikki Saaren murhasta muistuttaa yhä hänen suohaudallaan oleva muistopaasi. Isojoen ja Kauhajoen välisen maantien varrella on myös opasteviitta, joka ohjaa Kyllikki Saaren suohaudalle. Vaikka tapauksesta on kulunut kymmeniä vuosia, on paikka edelleen suosittu matkailunähtävyys. Paikalle tehtiin vuonna 2006 pysäköintialue, sillä autojen pysäköiminen tien varteen aiheutti vaaratilanteita. (Ilta-Sanomat 2006.)

4 AJANKUVA 1950-LUVULLA

1950-luku nähdään tänä päivänä Suomessa melko ristiriitaisessa valossa. Historiankirjoitusten, elokuvien ja kirjallisuuden kautta monille on muodostunut kuva idyllisestä ja toivontäyteisestä vuosikymmenestä, jolloin sotien haavat olivat hiljalleen umpeutumassa ja Suomi nousemassa sekä kulttuurillisesti että taloudellisesti uuteen kukoistukseen. Tämä kuva ei kaikilta osin vastaa todellisuutta. 1950-luvun suomalaisten arkea varjostivat edelleen monet ongelmat, kuten tiukka verotus, epätasa-arvoiset asumisolot, säännöstelytalous ja lakkoliikehdintä. (Hytönen & Rantanen 2013, 7.)

Yksimielisiä voidaan olla siitä, että vuosikymmen – eritoten sen alkupuoli – oli Suomessa suurten mullistusten aikaa. Sodanjälkeisen jälleenrakennuskauden muistettavimpia tapahtumia oli Suomen marsalkan Carl Gustav Emil Mannerheimin kuolema Sveitsissä 28.1.1951. Marsalkan hautajaisia vietettiin näytävästi Helsingissä 4.2.1951. (Linnilä ym. 2003, 54–56.) Eriyisen voimakkaasti suomalaisten kollektiiviseen muistiin on painunut vuosi 1952. Se piti sisällään kolme suurta tapahtumaa, jotka merkitsivät paljon suomalaisten sodan jälkeen alamaissa olleelle kansalliselle itsetunnolle: Helsingin olympialaiset, Armi Kuusela ja viimeinen sotakorvausjuna. (Hytönen & Rantanen 2013, 25.)

Helsingissä 1952 järjestetyt kesäolympialaiset voidaan nähdä Suomen sodanjälkeisen murroskauden eräänlaisena huipentumana (Laukkonen 1981, 44-45). Ne kohdistivat maailmanlaajuisen huomion Suomeen ja olivat varsinainen ponnistus sodan osittain halvaannuttamassa maassa. Kisat toivat Suomeen kansainvälisiä vieraita – esimerkiksi tummaihoiset ihmiset olivat vielä tuolloin monille suomalaisille vieras näky. Olympialaisten vanavedessä Suomeen tuli myös Coca-Cola-juoma. (Hytönen & Rantanen 2013, 26.)

Kesäkuussa 1952 suomalainen Armi Kuusela valittiin maailman ensimmäiseksi Miss Universumiksi. Kuuselasta tuli oman aikansa superjulkkis Suomessa ja hänet miellettiin kansan yhteiseksi omaisuudeksi. Kaikkia Kuuselan tekemisiä

seurattiin innokkuudella, jollaista vastaavaa ei Suomessa juuri aiemmin ollut julkisuuden henkilöitä kohtaan koettu. (Linnilä ym. 2003, 94–95.) Myös sotakorvausten päättyminen oli laajalti esillä suomalaisessa lehdistössä ja antoi aiheita juhlaan myös tavallisille suomalaisille. Viimeinen sotakorvausjuna lähti Vainikkalan asemalta 19.9.1952. Samana päivänä pääministeri Urho Kekkonen piti asiasta puheen radiossa ja muutamaa päivää myöhemmin, 23.9., hallitus järjesti Helsingin Messuhallissa kansalaisjuhlan, joka radioitiin suorana lähetyksenä. (Linnilä ym. 2003, 111.) Etelä-Pohjanmaalla ilmestynyt Vaasa-lehti kirjoitti sotakorvausten päättymisen merkitsevän samalla paitsi kansallista helpotusta myös ylpeydentunnetta velvollisuuden täyttämisestä (Laukkonen 1981, 44).

Vaikka tavallisten kansalaisten arki ei ollutkaan täynnä onnea ja toivoa, Suomen talous, sosiaalinen toiminta ja sivistyselämä alkoivat kuitenkin kehittyä 1950-luvulla parempaan suuntaan (Laukkonen 1981, 44-45). Kulttuurin kannalta vuosikymmen oli värikästä aikaa ja erityisesti 1950-luvun alkupuolella kotimainen elokuva kukoisti (Hytönen & Rantanen 2013, 10). Eräänlaisena huipentumana tästä mainittakoon Edvin Laineen 1955 ohjaama Tuntematon sotilas, joka on edelleen elokuvateatterikatsojissa mitattuna menestynein suomalainen elokuva 2,8 miljoonalla katsojallaan (Suomen elokuvasäätiö 2018). 1950-luku oli Suomessa myös ”lasten vuosikymmen”, sillä maassamme oli silloin lapsia enemmän kuin koskaan ennen tai toistaiseksi sen jälkeen. Tämä tarkoitti sitä, että perheet olivat 1950-luvulla suuria. (Hytönen & Rantanen 2013, 17).

4.1 Sanomalehdistö

1950-luvulla sanomalehden suosio Suomessa oli valtava. Vuonna 1951 jopa 91 prosenttia 18 vuotta täyttäneistä suomalaisista luki säännöllisesti sanomalehtiä (Tommila ym. 1988a, 316). Säännölliset televisiolähetykset alkoivat Suomessa vasta 1950-luvun puolivälin jälkeen. Ensimmäinen julkinen tv-lähetys nähtiin toukokuussa 1955, mutta siitä kului vielä vuosi ennen kuin ensimmäinen toimilupa tv-toiminnalle myönnettiin. (Linnilä ym. 2003, 183.)

Suomalaisten arvot ja kansalliset ihanteet olivat vielä hyvin samanlaisia kuin sotaa edeltäneenä aikana. Lehdistössä Paavo Nurmen kaltaiset vanhat merkkihenkilöt olivat edelleen suosiossa, mutta toisaalta uudet ihailun kohteet, kuten Armi Kuusela, alkoivat nousta esille. Toisaalta vuosikymmentä varjostivat useat järkyttävät rikokset, jotka keräsivät omana aikanaan lehdistössä paljon huomiota. Kyllikki Saaren murha oli yksi vuosikymmenen suurimmista uutisaiheista Suomessa. (Tommila ym. 1988a: 250-251.) Paljon palstatilaa saivat myös muutamat muut 1950-luvulla suomalaisia kuohuttaneet rikokset, kuten Soson neloismurha Muhoksella huhtikuussa 1953, Inga Myllärin joukkoraiskaus ja kuolema Helsingissä joulukuussa 1957 sekä Tulilahden kaksoismurha Heinävedellä kesällä 1959. (Suo-Yrjö 2009, 2–4; Viljakainen 2017; Hurinki 2017, 7.)

4.2 Toimittajan ammatti

1950-luvulla Suomessa oli pulaa koulutetusta väestä. Sanomalehden toimittajan ammatti ei siihen aikaan ollut erityisen haluttu. Syynä tähän oli muun muassa ammatin heikko palkkataso. 1950-luvulla toimittajan ei ajateltu olevan pysyvä ammatti, vaan sanomalehtimieheksi päädyttiin lähinnä kokeilemisen halun vuoksi. Toisaalta toimittajan ammattia saatettiin ajatella ponnahduslautana johonkin parempaan virkaan (Tommila ym. 1988a: 250).

Ulospäin toimittaja näyttäytyi onnettomuuksia ja tulipaloja niiden tapahtumapaikoilla tarkkailleena aktiivisena henkilönä. Toimittajat pyrkivät jutuissaan raportoimaan onnettomista tapahtumista tavalla, joka vetosi lukijoiden tunteisiin. Tällainen ”tulipalojournalismi” kutienkin väheni 1960-luvulle siirryttäessä samaan aikaan, kun taustoittava ja yhteiskunnallisesti painottunut uutinen ja reportaasi alkoi vallata yhä enemmän sijaa sanomalehdissä (Tommila ym. 1988a, 250-251).

1950-luku oli myös lehdistölle eräänlaista murroksen aikaa, sillä maahan perustettiin vuosikymmenen aikana kymmeniä uusia paikallislehtiä. 1950-luvun lopulla paikallislehtiä oli yhteensä yli sata (Tommila ym. 1985, 115). Toimittajat

alkoivat myös enenevässä määrin erikoistua eli omistautua omalle erikoisosaamisalueelleen. Ennen 1950-lukua erikoistuminen ei useinkaan tarkoittanut vapautusta muusta journalistisesta työstä, vaan toimittaja sai hyödyntää erikoisosaamistaan kaiken muun toimitustyön ohessa. Tämä käytäntö jatkui pienissä sanomalehdissä vielä 1950-luvun jälkeenkin. Useimmat maakuntalehdet alkoivat kuitenkin 1950-luvulla perustaa esimerkiksi urheilutoimittajien vakansseja. Tässä kehityksessä oma osuutensa oli Helsingin olympialaisilla. (Tommila ym. 1988a, 258–260.) Rikosasioihin erikoistuneita toimittajia on työskennellyt suomalaisessa lehdistössä niin ikään ainakin 1950-luvulta lähtien, mutta erityisesti rikos- ja oikeustoimittajien määrä alkoi kasvaa vasta 1980-luvulla (Leino 2005, 13).

4.3 Journalistien eettiset ohjeistukset nykyään

Huolimatta siitä, että rikoksista on kerrottu mediassa sen alusta lähtien, ja niihin liittyvät eettiset kysymykset ovat olleet esillä journalistien toiminnassa ja koulutuksessa kymmenien vuosien ajan, ei rikos- ja onnettomuus uutisia ollut käsitelty journalismin tutkimuksessa kovinkaan paljoa ennen 1990-lukua (Raittila ym. 2008, 19). Poikkeuksen teki tässäkin opinnäytetyössä moneen otteeseen lähteenä käytetty Pertti Hemánuksen (1966) väitöskirja *Helsingin sanomalehtien rikosaineisto*, jossa Hemánus analysoi muun muassa Tulilahden sensaatiomurhiin liittyviä lehti uutisia.

Rikosuutisointiin liittyvistä eettisistä kysymyksistä sen sijaan on keskusteltu jo 1800-luvulla. Aikanaan lehtimiehenä työskennellyt, myöhemmin filosofina ja valtiomiehenä arvostettu Johan Vilhelm Snellman kantoi jo vuonna 1876 huolta siitä, onko rikollisten nimiä tarpeen julkaista lehdissä. Lehtimies Snellman piti nimien julkaisemista täysin asiattomina tapauksissa, joissa ei ole kyse vankilapaosta tai muutoin vapaalla jalalla kulkevan, vaarallisen rikollisen kiinni ottamisesta. Snellman arveli, että rikollisen henkilön nimen julkaiseminen lehdessä ”oli omiaan johtamaan rikollisen paatumukseen ja epätoivoon tulevaisuudesta”. (Hemánus 1966, 25; Viljakainen 2014, 7.)

Vaikka journalismin pääperiaatteena on julkisuus, tästä periaatteesta on joustettava silloin, kun uutisoidaan rikoksista. Rajoituksia asettavat muun muassa hyvä journalistinen tapa, lainsäädäntö ja uutisorganisaatioiden sisäiset toimintatavat. Henkirikoksista uutisoidessa suomalaisten toimittajien Journalistin ohjeisiin perustuvalla itsesääntelyllä on keskeinen merkitys. Journalistin ohjeet on laatinut Julkisen Sanan Neuvoston kannatusyhdistys ja ohjeistusta on viimeksi päivitetty 2011. Journalistin ohjeet koskevat kaikkea journalistista työtä ja JSN:n mukaan ne on laadittu ainoastaan alan itsesääntelyä varten. (Julkisen Sanan Neuvosto 2011.) Erityisesti yksilönsuojaa koskevat ohjeistukset ovat oleellisia pitää mielessä silloin, kun uutisoidaan rikoksista. Esimerkiksi epäillyn nimeä ei pääsääntöisesti julkaista kuin erityisissä tapauksissa. (Mäkipää 2004, 57.)

Nykyinen uutisvälitys lähtee siitä, että informaatio on asiallista ja puolueetonta. Puolueettomuudella tarkoitetaan monipuolista tapahtumien tarkastelua, konfliktin kuvaamista molemmilta puolin, sekä asiallista ja neutraalia esitystapaa (Tommila & Keränen 1974, 70). Länsimaisessa journalismissa pääsääntönä on pidetty sitä, ettei uutistoimisto saa painottaa omaa osuuttaan, vaan ainoastaan välittää havaittuja tietoja. Jokaisella uutisella on oltava lähde, johon viitataan. Mikäli se ei kaikissa tilanteissa ole ollut mahdollista, on tavattu puhua esimerkiksi ”asian hyvin tuntevasta tahosta”. Niin sanotun lehdistön objektiivisuusvaatimuksen ohjenuorana on tavattu pitää lähtökohtaa, jonka mukaan uutisten tulee olla ehdottoman tasapuolisia ja puolueettomia ja toimittajan on pysyttävä näkemissään tosiasioissa ilman tulkintaa. (Miettinen ym. 1976, 9.)

4.4 Journalistien eettinen ohjeistus 1950-luvulla

Silloinen Suomen Sanomalehtimiesten liitto julkaisi suomalaisen journalismin ensimmäisen eettisen koodiston, Etikettisäännöt Suomen Sanomalehtimiehille, vuonna 1957 – neljä vuotta Kyllikki Saaren tapauksen jälkeen. Vielä 1953 suomalaisilla journalisteilla ei ollut virallista eettistä ohjenuoraa, mikä näkyy selvästi sen aikaisessa lehtikirjoittelussa. Kyllikki Saaren tapauksesta kirjoittaessa toimittajat eivät paljoakaan piitanneet ihmisten intimitetin suojaamisesta. (Jermo 1993, 36.) Käytännössä tämä johti siihen, että

sellaistenkin henkilöiden, jotka olivat vasta pidätettyinä kuulusteluja varten, nimiä julkaistiin sanomalehdissä ja heidät esitettiin rikoksista epäiltyinä.

Monien Kyllikki Saaren murhasta epäillyiksi leimautuneiden henkilöiden kannalta journalistien eettinen ohjenuora julkaistiin liian myöhään. Ensimmäisessä Suomen Sanomalehtimiesten liiton (1957) eettisessä ohjeistuksessa mainitaan yksityisyydensuojaan liittyvistä tekijöistä seuraavalla tavalla:

Vältä rikosuutisissa käyttämästä nimeä alle 18-vuotiaasta, samoin henkilöstä, jolla on mahdollisuus saada ehdollinen tuomio, samoin henkilöstä, jonka suhteen – vaikka hän on epäilty, pidätetty, vangittu tai syytteessä – on epävarmuutta siitä onko hän syyllinen vai syytön; älä tällaisessa tapauksessa myöskään anna ymmärtää, kenestä henkilöstä on kysymys.

Ohjeistus otti kantaa myös syyllisyyden varjon langettamiseen syylliseksi todistamattomien ylle. Sen mukaan toimittajien tuli pidättäytyä ottamasta kantaa syyllisyydenselvitykseen ja jättää se tehtävä tuomioistuimille. Myös toimittajien kirjoitusten tuli ohjenuoran mukaan olla objektiivisia ja asiallisia (Suomen sanomalehtimiesten liitto 1957).

Vuonna 1953 ei ollut olemassa Journalistin ohjeita tai muitakaan hyvään journalistiseen tapaan liittyviä ohjeistuksia. Journalismi oli siis eettiseltä kannalta tarkasteltuna 1953 ”villi länsi”, jossa toimittajat määrittivät kukin omilla tahoillaan ja ilman mitään olemassa olevaa ohjenuoraa sen, mikä on hyvän journalistisen tavan mukaista.

Hemánus (1966, 37) nosti ongelmakohdan esille tutkimuksessaan yli 50 vuotta sitten, jolloin hän totesi, ettei lehdistön ammattieettisiä normeja ja suosituksia ole Suomessa juurikaan kirjoitettu – olkoonkin, että etikettisäännöt oli jo siihen mennessä julkistettu. Hemánus kirjoitti useimpien toimittajien saaneen ammattieettiset oppinsa luultavimmin tulokkaina vanhemmilta ammattitovereiltaan. Myöhemmin vuosikymmeninä asian laita muuttui. 1970-luvulla toimittajien oli jo entistä tarkemmin mietittävä, onko asian julkistamisen yleinen hyöty suurempi kuin julkistamisen mahdollisesti jollekin henkilölle aiheuttama haitta. (Miettinen ym. 1976, 78.)

Tänä päivänä selkeä parannus verrattuna 1950-luvun lehdistön toimintaan on tapahtunut journalististen tiedonhankintakeinojen läpinäkyvyydessä. Toimittajat eivät vuonna 1953 kertoneet kovinkaan tarkasti jos ylipäänsä lainkaan, mihin heidän ilmoittamansa tiedot perustuivat. Näin ollen tiedon luotettavuuden arviointi oli käytännössä mahdotonta. Tilanne oli samanlainen vielä vuonna 1960, jolloin Bodominjärven kolmoismurha oli vuoden suuri uutinen. Rikos- ja oikeustoimittaja Susanna Reinboth (2006, 77–78) on nostanut esille kyseiseen tapaukseen liittyvät vastaavat ongelmakohdat, joita myös Kyllikki Saaren murhan uutisoinnin tutkimisessa tulee vastaan. Molemmissa tapauksissa asiaan liittyviä, jälkeinpäin hyvinkin kiistanalaisiksi osoittautuneita seikkoja julkaistiin faktoina ilman minkäänlaista mainintaa siitä, mihin lähteeseen tiedot perustuivat. Mainitsematta jätettiin aikalaisuutisissa sekin, miten tietojen luotettavuutta pyrittiin varmistamaan. Reinbothin (2006, 77–78) mukaan Bodomin tapauksessa eloonjääneen uhrin, Nils Gustafssonin, vammoista kerrottiin lehdistössä tämän päivän tietojen valossa täysin virheellisesti eikä varmuutta ole edes siitä, mistä lähteestä toimittajat nämä virheelliset tietonsa olivat saaneet.

Reinboth (2006, 82) päättelee Bodom-uutisoinnin perusteella journalismin muuttuneen vuosikymmenten aikana parempaan suuntaan muun muassa siinä, että yleisölle kerrotaan nyt avoimemmin, mihin lähteisiin tiedotusvälineissä julkaistut tiedot perustuvat. Toisaalta toimittajat ovat nykyään varovaisempia esittämään totena asioita, joiden todenperäisyyttä he eivät itse ole pystyneet tarkastamaan. Nämä päätelmät on Kyllikki Saaren murhan aikalaisuutisointiin perehdyttyäni helppo allekirjoittaa.

5 UUTISET PIDÄTYKSISTÄ

Seuraavassa tarkastelen sitä, miten valitsemani sanomalehdet uutisoivat poliisin tekemistä pidätyksistä ja pidätettyjä koskevista tutkimuksista Kyllikki Saaren tapauksessa vuonna 1953. Monessa lähempään tarkasteluun otetussa pidätysuutisessa on mainittu pidätetyn henkilön nimi. Vaikka nimet ovat siis olleet julkista tietoa aikanaan, olen päättänyt hienotunteisuussyistä jättää ne mainitsematta tässä tutkimuksessa. Nimet mainitsemalla henkilöt olisivat tunnistettavissa, ja vaikka he eivät enää itse olisikaan elossa, lienee heillä elossa olevia sukulaisia, jotka saattaisivat joutua yhdistetyksi kyseiseen tapaukseen. Ja koska pidätettyjen henkilöiden nimien siteeraaminen alkuperäisestä sanomalehtiaineistosta ei ole tutkimuksen kannalta muutenkaan relevanttia, kerron heistä ainoastaan nimikirjaimilla.

Aineistosta löytyy tutkimusajanjaksolta kolme eri tapauskokonaisuutta, joissa pidätyksistä ja niihin liittyvistä tutkimuksista kerrottiin vähintään kolmen uutisen verran per lehti:

- 1) L.M:n pidätykset heinäkuussa ja elokuussa,
- 2) V.L:n pidätys lokakuussa, sekä
- 3) P.O:n pidätys joulukuussa.

Yhteistä näille tapauksille on, että kussakin niistä pidätetyt mainittiin molemmissa lehdissä nimeltä viimeistään toisessa pidätettyä käsittelevässä uutisessa. Olenkin selvittänyt tutkimuksessani, kuinka monessa pidätettyä tavalla tai toisella käsittelevässä uutisessa on mainittu hänen nimensä. Toisaalta olen sisällönanalyysin keinoin tarkastellut myös, millä tavalla lehtiutisissa arvioitiin pidätettyjen henkilöiden syyllisyyttä tai syyttömyyttä rikokseen.

Keskeistä ei kuitenkaan ole sinänsä juttujen tai syyllisyysarviointien lukumäärät – ne jäivät väistämättä melko alhaisiksi – vaan se, minkäsuuntaisia uutisissa olevat arvioinnit pidätetyistä henkilöistä ovat olleet. Tätä pyrin avaamaan kvalitatiivisin menetelmin. Tuon kutakin pidätettyä henkilöä käsittelevissä

alaluvuissa esille niitä esimerkkejä, jotka ovat vastoin sitä, mitä tänä päivänä pidetään hyvän journalistisen tavan mukaisena lehtikirjoitteluna. Lopuksi pohdin tuloksia tarkemmin omassa alaluvussaan.

Avaan seuraavaksi esimerkkien kautta sitä, miten olen käytännössä mitannut niitä argumentteja, joita pidätettyjen henkilöiden syyllisyydestä tai syyttömyydestä on lehtiaineistossa esitetty.

1) Arviointi syyllisyyden puolesta

Ratkeako Isojoen mysteerio jo lähimpien päivien aikana? / [E.V:tä] säilytetään Kaskisissa

Isojoen mysteerin suhteen on hyviä toiveita, että se saadaan selvitettyksi aivan lähipäivinä. Todistusainehistoa kerätään yhteen ja joka hetki ollaan lähempänä arvoituksen ratkaisua. Viranomaiset ovat edelleen visusti vaienneet tutkimusten tuloksista, mutta asioista hyvin perillä olevista lähteistä on Vaasa saanut tietää, että todistusketju on yhä kiristynyt ja tosiaan ratkaisua voidaan odottaa aivan lähipäivinä, kuten lehdellemme eilen kerrottiin.

[L.M.] on edelleen pidätettynä Kristiinassa. Hänen toverinsa [E.V.] tuotiin Oulusta vankivaunulla Seinäjoelle, mistä hänet lauantaina poliisiautolla kuljetettiin edelleen Vaasaan. Vaasasta [E.V.] kuljetettiin autolla edelleen Kristiinaan. Täällä häntä kuulusteltiin ja vietiin sen jälkeen Kaskisiin, missä häntä tällä hetkellä säilytetään Kaskisten poliisilaitoksella. Kristiinan poliisilaitoksella säilytetään ainoastaan [L.M:ää]. Autokorjaamon omistaja [A.S.] lienee jossain muuallapäin pidätettynä, vaikka eilispäivän aikana liikkui sellaisiakin mainintoja, että hänet olisi jo laskettu vapaalle jalalle. Näihin tietoihin ei kuitenkaan saatu vahvistusta. Jännityksellä seurataan nyt jutun loppuratkaisua, joka saattaa monessa suhteessa olla hyvin yllätyksellinen. (Vaasa 25.8.1953, 3.)

Uutisessa otetaan selkeästi kantaa L.M:n syyllisyyden puolesta. Ensinnäkin toteamukset, että *"mysteerin suhteen on hyviä toiveita, että se saadaan selvitettyksi aivan lähipäivinä"*, ja että *"joka hetki ollaan lähempänä arvoituksen ratkaisua"* ovat selkeitä arviointeja L.M:n syyllisyyden puolesta, kun huomioidaan, että L.M:n (ja myös E.V:n) nimi on mainittu näiden "tietojen" yhteydessä. Vielä selkeämmäksi argumentiksi syyllisyyden puolesta koen toteamuksen, että *"...asioista hyvin perillä olevista lähteistä on Vaasa saanut tietää, että todistusketju on yhä kiristynyt ja tosiaan ratkaisua voidaan odottaa aivan lähipäivinä..."* Lukija saa tästä lauseesta käsityksen, jonka mukaan syyllinen on

nyt kiinni ja on vain ajan kysymys, milloin poliisi saa kerättyä häntä vastaan riittävästi todisteita.

2) Arviointi syyllisyyttä vastaan

Kyllikki Saaren murhajutun tutkimuksissa / käytiin jälleen eilen Isojoella – uusia pidätyksiä ei ole suoritettu

Isojoella Kyllikki Saaren murhajutun yhteydessä pidätetty, 1915 syntynyt sekatyömies [V.L.] on lehtemme saaman tiedon mukaan edelleen pidätettynä tutkimuksia varten Kristiinassa, jossa häntä on edelleen kuulusteltu. Kuten olemme jo aikaisemmin kertoneet, ei hänen pidättämisensä tarvitse suinkaan olla johtunut siitä, että häntä syytettäisiin k.o. murhan suorittajaksi, vaan pidätys saattaa olla lähinnä tekemisissä eräiden tutkimuksiin liittyvien seikkojen selvillesaamisessa, jos [V.L.] niistä jotain tietäisi. Ollessamme eilen yhteydessä Isojoelle, kerrottiin sieltä taholta jos toiselta edelleenkin, että hänen syyllisyyteensä ei siellä voida mitenkään uskoakaan. (...)

(...) Eräät pidätetyn omaiset ja sukulaiset kävivät myös eilen Kristiinassa poliisiviranomaisten puheilla vakuuttamassa, että mies on syytön, hän on ollut kyseisenä katoamisiltana nukkumassa kotonaan. [V.L.] on muuten poikamies, ja on hän palvellut sotaväessäolonsa aikansa ratsumiehenä. Hänen omaisensa lähtivät eilen myös pitäjälle erilaisten olettamusten ja huhujen perään, jotta hekin osaltaan auttaisivat vielä mahdollisuuksiensa mukaan todellisen murhamiehen kiinnisaamista, kuten he sanoivat. (...) (Vaasa 24.10.1953, 3.)

Katkelma uutisesta sisältää neljä syyllisyyttä vastaan puhuvaa toteamusta. Ensinnäkin maininta siitä, että V.L. ei ole välttämättä murhaepäilty vaan häneltä ehkä ennemminkin yritetään saada tietoa joistain tutkimuksiin liittyvistä seikoista. Toiseksi uutisessa tuodaan esille, että paikkakunnalla useat tahot ovat sitä mieltä, ettei mies ole syyllinen. Kolmas arviointi syyllisyyttä vastaan on tarkka maininta hänen alibistaan. Neljänneksi viitataan pidätetyn omaisten tahtoon saada kiinni ”todellinen murhamies”, millä siis annetaan ymmärtää, että syyllinen on joku muu kuin V.L.

Välihuomiona mainittakoon, että nämä esimerkit kertovat osaltaan, millä tavoin sanomalehdet – tässä tapauksessa Vaasa – käsittelivät pidätettyjä henkilöitä jutuissaan. Huomionarvoista on mielestäni se, että ensimmäisessä esimerkkiiutisessa suhtauduttiin pidätettyä kohtaan melko leimaavasti ja syyllistävästi, kun toisessa sävy oli huomattavasti puolustelempi. Lisäksi toisessa uutisessa esitettiin omaisten ja ”paikkakuntalaisten” näkemys, joka puolusti pidätettyä, kun taas ensimmäisessä esimerkissä ei ollut annettu tilaa pidätettyä puolustaville näkemyksille. Kaiken lisäksi molemmat esimerkit ovat, kuten todettua, samasta lehdestä.

3) Arviointi syyllisyyden puolesta ja sitä vastaan

Isojoen juttu alkaa selvitä

Kuukausimäärin kestäneet tutkimukset Kyllikki Saaren salaperäisen kohtalon selvittämiseksi alkavat nyt lähestyä loppuaan. Kristiinan poliisilaitoksen suojissa on jo joitakin päiviä ollut pidätettynä liikemies [L.M.], jota epäillään syylliseksi Kyllikki Saaren murhaan. Tutkimusten yksityiskohtia ei kuitenkaan asian tässä vaiheessa voida antaa julkisuuteen asiaan tutkivien poliisimiesten ollessa vielä hajallaan eri puolilla Pohjanmaata. (...)

(...) Poliisin tiedossa ei ole seikkoja, jotka viittaisivat siihen, että [L.M.] olisi seurustellut Kyllikki Saaren kanssa, kuten on väitetty. Sen sijaan on hän seurustellut erään toisen isojoen neitosen kanssa. Varmasti ei myöskään vielä ole todistettu [L.M.] syyllisyyttä, ja hänen puolestaan puhuu myös se, että hänet oli myöhään Kyllikki Saaren katoamisiltana n. klo 23.30 aikaan nähty Kristiinankaupungissa Kaupunginhotellin edustalla. [L.M.] tuomittiin viime perjantaina Isojoen käräjillä 10 kk:n vankeusrangaistukseen 5 vuoden koeajalla.

On myös esitetty otaksuma, ettei [L.M.] olisi ainoa, joka tuntee Kyllikki Saaren katoamiseen liittyviä seikkoja, sekä että hän olisi ollut tapahtumayönä Isojoella liikkuneessa autossa mukana joko ajajana tai matkustajana. (Uusi Suomi 19.8.1953, 3.)

Edellä esitetyssä esimerkissä on argumentteja sekä pidätetyn syyllisyyden puolesta että sitä vastaan. Ensinnäkin jutun otsikkoon on ladattuna vahva väite siitä, että pidätyksen myötä rikos alkaa selvitä. Samanlainen väite esiintyy myös jutun ensimmäisessä lauseessa, jossa kerrotaan tutkimusten lähestyvän loppuaan eli toisin sanoen rikoksen olevan lähellä ratkaisuaan. Nämä ovat argumentteja syyllisyyden puolesta. Syyllisyyttä vastaan puhuva argumentti on kuitenkin toteamus siitä, ettei L.M:n syyllisyyttä ole voitu todistaa, ja että hänet on nähty katoamisiltana Kristiinankaupungissa. Yksistään toteamus siitä, että syyllisyyttä ei ole voitu todistaa, ei olisi argumentti syyllisyyttä vastaan, mutta yhdistettynä mainintaan L.M:n katoamisillan alibista, muodostuu argumentti, joka puhuu syyllisyyttä vastaan. Sen sijaan esimerkkiuutisen viimeinen lause sisältää jälleen kaksi vahvaa argumenttia syyllisyyden puolesta; uutisessa annetaan ymmärtää, että L.M. tietää katoamiseen liittyviä seikkoja ja kerrotaan että hän on mahdollisesti ollut liikkeellä Isojoella tapahtumayönä.

4) Ei arviointia

Pidätetyn lausuma tutkinnan kohteena

Kuten lehdissä aikaisemmin on kerrottu, pidätettiin tilallisen poika [P.O.] paitsi alibitutkimuksen vuoksi, nimenomaan siitä syystä, että hän oli ravintola Christine:ssä maininnut: ”Joko ne flikan kengät löytyi siitä puskikosta?”.

Nimismiehen suorittamassa kuulustelussa oli päähuomio kiinnitetty ns. autolinjaan eikä kenkiä koskeva seikka tullut ilmi. Myöhään keskiviikkoiltana sai rikospoliisi tietää, että Isojoki-Pori maantien varrella oli Puskikko-nimisellä paikalla Kyllikki Saaren katoamisen jälkeen suoritetuissa etsiskelyissä löydetty pari valkoisia naisten kenkiä, jotka varmasti eivät ole Kyllikki Saaren omaisuutta. Rikospoliisi kohdistaa nyt tarmokkaat tutkimukset siihen, onko [P.O:n] edellä mainittu epäilystä herättänyt lausuma johtunut tästä löydöstä. (Uusi Suomi 18.12.1953, 6.)

Tämä esimerkki ei sisällä argumentteja syyllisyyden puolesta tai sitä vastaan, vaan uutinen kertoo, mitä kuulusteluissa on käyty läpi, mitä tutkimuksissa on selvinnyt ja mitä poliisi seuraavaksi aikoo tehdä.

5.1 L.M:n pidätys elokuussa 1953

L.M:n voi katsoa olevan Kyllikki Saaren tapauksessa ensimmäinen ”korkean profiilin epäilty” – eli henkilö, jonka nimi julkaistiin lehdessä, ja jonka mahdolliseen syyllisyyteen otettiin uutisissa kantaa. Hänen nimensä tuli esille Vaasa-lehdessä ensimmäistä kertaa jo heinäkuussa 1953. Tuolloin häntä ei lehtijutuissa esitelty Kyllikki Saaren murhasta epäiltynä, vaan oli pidätettynä muista rikoksista. (Vaasa 2.7.1953, 5.) Murhaan liittyen hänet pidätettiin elokuussa 1953. Hänen lisäksi pidätettiin eräs E.V., jonka epäiltiin olleen tekemisissä L.M:n kanssa Kyllikki Saaren katoamisen aikaan. (esim. Uusi Suomi 19.8.1953, 3.)

Taulukko 2. L.M:ää käsittelevien juttujen lukumäärää sekä hänen nimensä esiintyvyys jutuissa.

	Uusi Suomi	Vaasa
Juttujen määrä yhteensä	5	10
Nimi on mainittu	4	10
Nimeä ei ole mainittu	1	-

Taulukko 3. L.M:n syyllisyyden arviointi jutuissa.

	Uusi Suomi	Vaasa
Syyllisyyden puolesta	1	2
Syyllisyyttä vastaan	-	1
Puolesta ja vastaan	1	1
Ei arviointia	3	6

L.M:n nimi mainitaan Vaasa-lehden Kyllikki Saari -uutisoinnissa ensimmäisen kerran 2.7.1953, jolloin hänen kerrotaan olevan pidätettynä. Vaikka lehti katsoo syyistä tai toisesta tarpeelliseksi julkaista hänen nimensä tässä yhteydessä, on jutussa muutoin aseteltu sanat varoen. Pidätyksen kerrotaan johtuvan ”luvattomista väkijuoma-asioista”, ja lisäksi L.M:n kerrotaan omistavan tuntomerkeiltään samanlaisen auton, jonka epäillään liittyvän Kyllikki Saaren tapaukseen. Lehden mukaan L.M:llä ei kuitenkaan luultavasti ole mitään tekemistä murhatapauksen kanssa. (Vaasa 2.7.1953, 5.)

Sävy on hyvin toisenlainen 19.8. julkaistussa jutussa, jolloin tieto L.M:n pidätyksestä Kyllikki Saaren murhaan liittyen kerrotaan. Vaasa kysyy otsikossaan: ”*Joko Kyllikki Saaren tapaus alkaa selvitä?*”. Ingressissä kerrotaan kermanvärisen auton omistajan olevan nyt pidätetty. Hänen täsmennetään olevan entinen kauppias ja poliisikonstaapeli. Jutussa käydään läpi hänen aikaisemman pidätyksensä taustat sekä mainitaan vastikään alkoholirikoksista tullut ehdollinen vankeustuomio. Uutisessa todetaan, ettei poliisi suostu antamaan mitään lisätietoja pidätyksestä, mutta lehti kertoo saaneensa siitä huolimatta selville lukuisia yksityiskohtia L.M:stä. Hänen mainitaan omistavan tai omistaneen samanlaisen kermanvärisen Ford De Luxe -henkilöauton, ja arvellaan, että tämän lisäksi poliisilla on mahdollisesti raskauttavampiakin todisteita häntä vastaan. Erikoisimpia toteamuksia uutisessa on maininta, jonka mukaan L.M:n on kerrottu harjoittaneen valkoista orjakauppaa vaihtamalla Kyllikki Saaren puolalaiseen spriihin. Tämän olettamuksen paikkansapitävyyttä ei uutisen mukaan kuitenkaan tiedetä – silti se on katsottu aiheelliseksi julkaista. (Vaasa 19.8.1953, 3.)

Hyvä esimerkki lähdekritiikin vähäisyydestä on myöskin maininta, jonka mukaan L.M. olisi katoamisyönä liikkunut erään tuttavansa kanssa Isojoella ja Kristiinankaupungissa – uutinen kertoo, että: *”Näihin tietoihin ei ole saatu poliisiviranomaisilta vahvistusta, mutta näin yleisesti kerrotaan paikkakunnalla”*. Tämän jälkeen L.M:stä ja hänen elämänvaiheistaan kerrotaan käytännössä kaikki mahdolliset tiedot: Ikä, synnyinpaikkakunta ja muuttoajankohta nykyiselle paikkakunnalleen, siviilisääty, vaimon kotipaikkakunta ja maininta tämän lähdöstä sinne välittömästi L.M:n pidätyksen jälkeen, lasten lukumäärä ja vanhimman lapsen ikä, työura poliisina ja sen päättymiseen johtaneet syyt. Lisäksi uutinen kertoo hänen olevan suurikokoinen mies, joka yrittää tehdä herrasmiesmäisen vaikutuksen siinä kuitenkaan aina onnistumatta. ”Spriiasioden” kerrotaan olevan hänen viimeisimpiä liiketoimiaan. (Vaasa 19.8.1953, 3.) Uutisen voi siis katsoa ottavan kantaa L.M:n persoonaan ja se on omiaan luomaan hänestä lukijalle epäedullista vaikutelmaa. On huomioitava, että tässä vaiheessa ei ole kerrottu siitä, onko L.M:ää vastaan olemassa todisteita, jotka sitoisivat häntä tapaukseen tai antaisivat aihetta epäillä hänen syyttömyyttään. Siihenkin nähden uutisointi on hyvin leimaavaa ja henkilön syyllisyyttä ennakoivaa.

Uusi Suomi julkaisi ensimmäisen uutisensa L.M:n pidätyksestä 19.8.1953. Jutun otsikko kalskahtaa varsin asenteellisesti latautuneelta: *”Isojoen juttu alkaa selvitä”*. Ingressissä todetaan, että kuukausia kestäneet tutkimukset alkavat lähestyä nyt loppuaan. Lehti antaa siis ymmärtää, että L.M. on vähintään todennäköinen syyllinen tekoon. Heti ingressin seuraavassa lauseessa kuitenkin lukee, ettei poliisi anna tässä vaiheessa tarkempia tietoja asiasta. Jutussa luetellaan pidätetyn nimen lisäksi hänen ikänsä, asuinpaikkakuntansa ja liiketoimensa paikkakunnalla. Lisäksi hänen mainitaan harjoittaneen ”Varsovan laulun” eli puolalaisen pirtun salakuljetusta ja pimeää myyntiä sekä tulleen erotetuksi puutavaraliikkeen metsäkauppiaan toimesta veronkavallusepäilyyn vuoksi. Pidätetystä annetaan siis hyvin kyseenalainen kuva ja hänen henkilöisyytensä paljastetaan yksityiskohtaisesti. Tämän tekee entistä arvelluttavammaksi se, etteivät tiedot ole ainakaan uutistekstin kerrotun perusteella peräisin poliisilta. Näin ollen lehden ei voi katsoa siteeraavan sille

annettuja virallisia tietoja, vaan tiedot on kerrotun perusteella saatu muista kuin virallisista lähteistä. Lehden toiminta on ollut tämän uutisen kohdalla hyvin kyseenalaista. Saatujen tietojen suodattaminen lehtijuttuun on ollut ainoastaan lehden itsensä vastuulla ja siitä huolimatta se on katsonut aiheelliseksi mainita paitsi pidätetyn nimen ja henkilötiedot myös mainitun rikostaustan, vaikka sillä ei kaikesta päätellen ole ollut mitään yhteyttä Kyllikki Saaren tapaukseen.

Uutisjutussa toppuutellaan myöhemmin, ettei L.M:n syyllisyyttä ole voitu todistaa, ja että hänet oli nähty Kyllikki Saaren katoamisiltana Kristiinankaupungissa Kaupunginhotellin edustalla noin kello 23.30 aikaan. Maininta antaa viitteitä siitä, ettei L.M. ole ollut Isojoella siihen aikaan, kun Kyllikki Saari katosi. Tästäkin huolimatta uutisen viimeisessä kappaleessa pidätetty esitetään varsin epäsuotuisassa valossa antamalla suoraan ymmärtää, että hän tietää Kyllikki Saaren kohtalosta jotain: *”On myös esitetty otaksuma, ettei [L.M.] olisi ainoa, joka tuntee Kyllikki Saaren katoamiseen liittyviä seikkoja, sekä että hän olisi ollut tapahtumayönä Isojoella liikkuneessa autossa mukana joko ajajana tai matkustajana”*.

Tämä toteamus vaikuttaa hyvin ristiriitaiselta, kun sen yhdistää aiemmin mainittuun tietoon, jonka mukaan L.M. oli nähty Kristiinankaupungissa katoamisen aikaan. Tästä syntyy vaikutelma, että lehti on halunnut julkaista kaikki asiasta saamansa tiedot tekemättä sen tarkempaa journalistista harkintaa. (US 19.8.1953, 3.)

Vaasa kertoo eräässä uutisessaan, että *”paikkakuntalaiset ovat jo pitkään ihmetelleet, mihin miehen viimeaikainen epäsäännöllinen elämäntapa johtaa”*, mikä luo jälleen tarpeettoman epäedullista mielikuvaa pidätetystä (Vaasa 20.8.1953, 3).

Vaasa-lehden 25.8.1953 julkaistu uutinen ottaa jälleen selkeästi kantaa L.M:n syyllisyyteen määrittelemättömän lähteen kertomiin tietoihin vedoten. Jutun mukaan on *”hyvä mahdollisuus siihen, että rikos ratkeaa jo lähipäivien aikana”*. Vaasa on jutun mukaan saanut *”asioista hyvin perillä olevista lähteistä”* tietää, *että todistusketju on edelleen kiristynyt ja joka hetki ollaan lähempänä jutun*

ratkaisua. (Vaasa 25.8.1953, 3.) Näiden ”asioista hyvin perillä olevien lähteiden” tietojen oikeellisuudesta kertoo jotain se, että jo seuraavana päivänä 26.8.

Vaasan uutinen tietää kertoa, ettei L.M:n auto silminnäkijöiden mukaan olekaan sama, joka Kyllikki Saaren katoamisyönä liikkui Pöntäneentiellä. Lehti päivittelee sitä, miten edellisenä päivänä kaikki oli näyttänyt jo selvältä ja ratkaisun piti olla lähellä, mutta uusien tietojen mutkistaneen jälleen tutkintaa. Uutisen tietojen mainitaan perustuvan lehden paikalle lähettämän reportterin hankkimiin tietoihin, sillä poliisin kerrotaan yhä vaikenevan. (Vaasa 26.8.1953, 3.)

Lopulta todistusketju jäi kaikesta huolimatta kiristymättä, sillä Uusi Suomi ja Vaasa kertovat jo 28.8. L.M:n (ja E.V:n) vapauttamisesta. Uusi Suomi raportoi edelliselle päivälle päivätysssä lyhyessä, STT:n nimiin merkityssä uutisessa, että pidätetyt L.M. ja E.V. on vapautettu, ”*koska kummankaan ei ole voitu osoittaa sotkeutuneen tapaukseen*”. Tieto vapautuksesta on uutisen mukaan tullut lääninrikospoliisilta. Uutinen on hyvin lyhyt, vain kahden lauseen pituinen – myös Vaasan uutinen sisältää ainoastaan maininnan vapauttamisesta. (US 28.8.1953, 6; Vaasa 28.8.1953, 3.) Kun tarkastelee tapaa, jolla edellä mainitut pidätetyt – varsinkin L.M. – aiemmissa lehtijutuissa leimattiin, tuntuu lyhyt maininta miesten vapauttamisesta ja todennäköisestä syyttömyydestä riittämättömältä heidän maineensa puhdistamisen kannalta. L.M:n kohdalla pidätetyksi joutuminen merkitsi myös sitä, että samalla hänen aiemmat, kyseenalaisiksi luokitellut tekemisensä tuotiin lehdessä kaikkien tietoon. Kiinnostavaa on sekin, että miesten nimet ylipäätään mainitaan vielä vapauttamista käsittelevässä uutisessa, vaikka jo siinä vaiheessa voisi kuvitella olevan selvää, ettei heillä todennäköisesti ole tekemistä rikoksen kanssa.

Mainitsemisen arvoista on, että lehdissä esiintyy ajoittain myös harvinaista itsekritiikkiä lehdistön toimintaa kohtaan:

Poliisiviranomaiset painiskelevat vaikeuksien edessä ja ovat jatkuvista soittoista huolimatta kieltäytyneet antamasta tietoja tutkimustensa tuloksista. Tämän takia on sanomalehdistö varmasti joutunut tahtomattaankin tekemään heille monta karhunpalvelusta lukijakuntansa uutisnälän tyydyttämisessä. Varmasti on julkisuudessa mainittu monta väärää olettamusta asiaa selvitellessä. Jokainen ymmärtää viranomaisten vaikeudet ja varmasti jokainen myös toivoo, että tämä koko maakuntaamme järkyttänyt rikostapahtuma vihdoinkin alkaisi purkautua suotuisaan suuntaan. (Vaasa 21.8.1953, 5.)

Kirjoitukseen tiivistyy hyvin tapauksen lehtikirjoitteluun liittyvä keskeinen ongelma; poliisi ei tutkinnallisista syistä johtuen tahtonut antaa julkisuuteen tarkempia tietoja tutkinnan edistymisestä, mikä johti siihen, että lehdistö alkoi käyttää muita tiedonhankintalähteitä. Niiden tarkemman laadun selvittäminen lehtiaineiston perusteella on hankalaa, sillä vain harvoissa jutuissa yksilöitiin tietolähde tarkasti. On vaikeaa todistaa, johtiko juuri poliisin niukka tiedotuslinja osaltaan huhujen ja spekulatioiden leviämiseen uutisissa, mutta näin voi hyvällä syyllä ainakin epäillä. Lukijoiden tiedonjanoa tyydyttääkseen lehtien oli raportoitava kiinnostavasta rikostapauksesta siitä huolimatta, että virallisia teitä pitkin tarkkoja tietoja sai niukasti.

Myös Vaasan läänin maaherra Ahlbäck esitti lokakuussa 1953 julkisuuteen toiveen, että rikostutkijoille annettaisiin työrauha. Hän lisäsi, että tapauksen ympärillä vellovien huhujen tyrehtyminen olisi toivottavaa. (US. 28.10.1953, 4.)

5.2 V.L:n pidätys lokakuussa 1953

Lokakuun 22. päivänä tapahtui Kyllikki Saari -uutisoinnissa uusi käänne. Silloin julkisuuteen joutui järjestyksessään toinen nimeltä mainittu epäilty Kyllikki Saaren tapauksessa. V.L. pidätettiin lokakuussa 1953. Uusi Suomi kirjoitti hänestä kuudessa jutussa, Vaasa seitsemässä.

Taulukko 4. V.L:ää käsittelevien juttujen lukumäärää sekä hänen nimensä esiintyvyys jutuissa.

	Uusi Suomi	Vaasa
Juttujen määrä yhteensä	6	7
Nimi on mainittu	5	5
Nimi ei ole mainittu	1	2

Taulukko 5. V.L:n syyllisyyden arviointi jutuissa.

	Uusi Suomi	Vaasa
Syyllisyyden puolesta	1	1
Syyllisyyttä vastaan	-	2
Puolesta ja vastaan	-	-
Ei arviointia	5	4

Uusi Suomi uutisoi näyttävästi etusivullaan ”*hermosairaahan työmiehen*” pidätyksestä. Jutusta käy ilmi, että pidätetty on 30-vuotias sekatyömies nimeltä V.L. Hänen kotitalonsa sijaitseminen noin kilometrin päässä Kyllikki Saaren katoamispaikalta kerrotaan auliisti. Uusi Suomi kertoo, että lehden saaman tiedon mukaan pidätetty on ollut sodan aikana hoidettavana Seinäjoella mielisairaalassa. Lopuksi Uusi Suomi kirjoittaa, että poliisiviranomaisten väitetään viime aikoina kohdistaneen tutkimuksensa ”abnormeihin henkilöihin”. Se, kuka näin on väittänyt, ei kuitenkaan uutisesta käy ilmi. (US 22.10.1953, 6.) Hyvin kyseenalaista on sekin, että pidätetyn terveydentilaa koskevia yksityiskohtia tuodaan selkeästi lukijoiden tietoon tässä vaiheessa tutkintaa.

Vaasa tietää kertoa pidätyksestä 22.10. Lehden tieto perustuu lääninrikospoliisilta saatuun ilmoitukseen, jossa ei ollut mainittu pidätetyn nimeä tai pidätyksen perusteluita. Vaasa-lehden itse hankkimien tietojen mukaan pidätetty on yli 30-vuotias, naimaton isojokelainen sekatyömies, joka on syntyjään Isojoelta ja asuu parin kilometrin päässä siitä tienhaarasta, josta Kyllikki Saari lähti katoamisiltanaan yksin kohti kotiaan. Vaasan hankkimien tietojen mukaan ”*mies on mielenlaadultaan hieman poikkeava, mutta yleensä käyttäytynyt siivonlaisesti, joten paikkakuntalaisten on vaikea uskoa hänen syyllistyneen niinkin vakavaan rikokseen kuin murhaan*”. Uutinen kertoo miehen omalaatuisuuden juontavan talvisodan rintamalta, jossa häntä vaivasi hermostuneisuus, ja jonka jälkeen hän oli vuoden verran piirimielisairaalassa

hoidettavana. Uutisen mukaan mies on osallistunut Kyllikki Saaren etsintöihin ja ollut pidätettynä aikaisemminkin, kenkä- ja ruumislöytöjen jälkeen. Uutisessa ei oteta kantaa miehen syyllisyyden puolesta tai sitä vastaan. (Vaasa 22.10.1953, 3.)

Vaasa on tavoittanut 23.10. julkaistuun uutiseensa komisario Axel Skogmanin kommentoimaan. Skogmanin suulla todetaan lyhyesti, että edellisen päivän aikana ei ole tutkinnassa ilmennyt mitään uutta käännettä. Vaasa julkaisee V.L:n nimen nyt ensimmäistä kertaa ja toteaa uutisessaan, ettei kuulusteluissa ole ilmennyt mitään uutta. Skogman kiistää uutisessa Isojoelle levinneet huhut V.L:n vapauttamisesta. Uutinen jatkuu väitteellä, jonka mukaan Isojoella paikkakuntalaiset ovat sitä mieltä, että V.L. on ehdottomasti syytön. Vaasan mukaan hänellä väitetään olevan varma alibi murhayöksi. Lisäksi isojoelaisien keskuudessa kerrotaan liikkuvan paljon huhuja, ja syyllisen epäillään olevan ”*jonkun automiehen*”. Uutisen mukaan poliisiviranomaiset ovat lausuneet STT:lle, että jos paikkakuntalaisten juttuihin olisi uskomista, olisi pitänyt jo suorittaa kymmeniä pidätyksiä Lapista Etelä-Suomeen. Jutun lopuksi Vaasa vielä perustelee pidätetyn nimen julkaisemista. Lehden mukaan pidätetyn nimi oli heidän tiedossaan jo pidätyksen tapahduttua, mutta koska poliisi jätti nimen mainitsematta virallisessa tiedonannossaan, ei lehtikään katsonut tarpeelliseksi sitä julkaista. Vaasan mukaan nimi päätettiin julkaista tämän uutisen yhteydessä nyt siitä syystä, että se on julkaistu jo ”*eräissä Helsingin lehdissä, joten vaikeneminen ei enää hyödyttäisi*”. (Vaasa 23.10.1953, 3–5.)

Seuraavan päivän uutinen kertoo, että V.L. on Vaasan tietojen mukaan edelleen pidätettynä. Hänen syntymävuodekseen mainitaan 1915. Vaasa tuntuu suhtautuvan V.L:ää kohtaan huomattavasti pehmeämmin kuin aiemmin L.M:ää kohtaan. Vaasan mukaan pidättäminen ei välttämättä tarkoita, että miestä epäiltäisiin murhaajaksi, vaan siitä, että halutaan saada selville joitain tutkimukseen liittyviä seikkoja, joista V.L. saattaa ehkä jotain tietää. Uutisen mukaan lehdestä ollaan oltu yhteydessä Isojoelle, josta kerrotaan monelta taholta, ettei V.L. syyllisyyteen voida siellä millään uskoa. Vaasan saamien tietojen mukaan lääninrikospoliisin tutkijat ovat suorittaneet kuulusteluja ja

tarkistuksia V.L:n asuinseudulla. Pidätetyn omaisten ja sukulaisten kerrotaan käyneen Kristiinassa poliisin puheilla vakuuttamassa miehen syyttömyyttä. Uutena tietona mainitaan V.L:n olleen sota-aikana ratsuväessä. Komisario Axel Skogman kumoaa uutisessa huhun, jonka mukaan kyse on harhautuspidätyksestä. Pidätetyn omaisten kantaa miehen syyttömyydestä korostetaan jutussa vielä toistamiseen. (Vaasa 24.10.1953, 3.)

Uusi Suomi kertoo 8.11. komisario Skogmanin STT:lle antamaan viralliseen tiedonantoon perustuen, että V.L. on vapautettu. V.L:n kerrotaan kuitenkin jäävän sairaalaan hoidettavaksi. Häntä vastaan kerrotaan tiedonannon mukaan ilmenneen erinäisiä mahdolliseen syyllisyyteen viittaavia seikkoja, mutta häntä ei nykyisen mielentilansa vuoksi ole voitu kuulustella. (US 8.11.1953, 4.)

Myös Vaasa kertoo 8.11. V.L:n vapauttamisesta toistaen samat poliisin tiedonannossa mainitut asiat kuin Uusi Suomi. Virallisen tiedonannon siteeraamisen jälkeen Vaasa jatkaa uutista omilla tiedoillaan. Lehden mukaan rikoskomisario Axel Skogman on käynyt Isojoen kunnanesimiehen puheilla tiedustellakseen, voisiko kunta ottaa vastaan V.L:ää, *"joka on mielisairas"*. Kunnanesimiehen kerrotaan vastanneen, *"ettei kunta voi maksaa [V.L:n] hoitokuluja, sillä tämä pidätettiin normaalina henkilönä eikä lisäksi ole koskaan ollut kunnan huollettavana"*. Tästä syystä V.L. on lehden tietojen mukaan sijoitettu Mustasaaren sairaalaan (Vaasa 8.11.1953, 3). Lehti kertoo siis jälleen kerran arkaluontoisista, henkilön terveydentilaan liittyvistä asioista, vaikka hänen hoitokulunsa eivät ole rikosasian kannalta millään tavalla relevantti uutisoinnin aihe.

5.3 P.O:n pidätys joulukuussa 1953

Tarkastelujakson viimeinen nimeltä mainittu ”korkean profiilin pidätetty” oli P.O., josta Uusi Suomi kirjoitti vuonna 1953 kolmessa jutussaan, Vaasa neljässä.

Taulukko 6. P.O:ta käsittelevien juttujen lukumäärää sekä hänen nimensä esiintyvyys jutuissa.

	Uusi Suomi	Vaasa
Juttujen määrä yhteensä	3	4
Nimi on mainittu	3	3
Nimeä ei ole mainittu	-	1

Taulukko 7. P.O:n syyllisyyden arviointi jutuissa.

	Uusi Suomi	Vaasa
Syyllisyyden puolesta	-	-
Syyllisyyttä vastaan	1	2
Puolesta ja vastaan	-	2
Ei arviointia	2	-

”Ovatkohan sen tytön kengät jo löytyneet sieltä puskikosta”, otsikoi Uusi Suomi 17.12.1953 uutisensa, joka kertoo uudesta pidätyksestä. Lehden mukaan poliisi on 13.12. pidättänyt 22-vuotiaan isojokekaisen P.O:n – pidätetyn nimi siis mainitaan jälleen kerran. Uusi Suomi kertoo pidätetyn olevan talollisen poika ja kotoisin Vanhastakylästä. Vaasan lääninrikospoliisilta saatuihin tietoihin nojautuen lehti kertoo P.O:n pidätyksen taustan. Poliisi oli saanut ilmoituksen kahdelta nuorukaiselta, jotka olivat noin viikko Kyllikki Saaren katoamisen jälkeen tavanneet Kristiinankaupungissa ravintolassa miehen, joka oli kysellyt Kyllikki Saaren tapauksesta. Mies oli muun muassa ilmaissut otsikossa mainitun kysymyksen. Rikospoliisin ilmoituksen mukaan mies on osoittautunut tukimusten perusteella P.O:ksi. Uutisen mukaan P.O. kiistää jyrkästi väitetyn todistuksen ja

väittää vanhempiensa tavoin olleen katoamisiltana talkoista palattuaan kotona. (US 17.12.1953, 4.)

Vaasa uutisoi uudesta pidätyksestä näyttävästi 16.12. Jutussa tosin on tiettyjä epätarkkuuksia, sikäli kun Uuden Suomen julkaisemaa virallista poliisitiedotetta voidaan tässä yhteydessä pitää luotettavimpana tietolähteenä. Vaasan uutisen ingressissä mainitaan pidätetyn olevan 30-vuotias pientilallinen, joka ei ole Isojoelta. Leipätekstissä hänestä kerrotaan varovasti. Miehen mainitaan olevan eräästä Suupohjan pitäjästä, ei kuitenkaan Isojoelta. Vaasa-lehden reportteri kertoo, että miehen kotipaikkakunnalla pidätyksestä tiedetään jo yleisesti. Samoin lehti tietää kertoa, että pidätykseen johtivat miehen kertomaksi väitetty erikoinen lausunto kristiinalaisessa ravintolassa. Vaasa-lehden kertomana lausunto poikkeaa siitä, mitä Uusi Suomi on asiasta kertonut: *”Jokohan ne Kyllikin kengät on löydetty?”*. Kahden eri lehden samaa asiaa käsittelevissä uutisissa on siis keskeinen eroavaisuus. Uutisteksteistä käy ilmi, että Uusi Suomi perustaa tietonsa poliisin antamaan lausuntoon, kun taas Vaasan jutusta saa käsityksen, että reportteri on kuullut asian muuta kautta. Vaasan uutisessa nimittäin kerrotaan reportterin kuulleen asiasta jo kesällä Kodesjärvellä. Pidätettynä olevan miehen lausumaksi väitetty kysymys on siis joko kerrottu toimittajalle hänen kirjoittamassaan muodossa tai sitten hän on itse muotoillut lausunnon sellaiseksi. Vaasan uutisessa kuvaillaan myös tarkkaan pidätetyn miehen ulkonäköä kasvonpiirteitä ja hiusten väriä myöten. Mainitaan myös hänen poskessaan ja ranteessaan olevista haavoista, jotka vaikuttavat ikään kuin raapimisjäljiltä. Samoin kerrotaan sormessa ja kädessä olevista vammoista sekä kerrotaan myös miehen seurassa olleen henkilön tuntomerkeistä. Jutussa ei ilmaista kantaa siitä, onko poliisi lehden tulkinnan mukaan syyllisen jäljillä, vaan mainitaan neutraalisti, että uutta käännettä seurataan jännityksellä. Uutisen mukaan pidätetty tunnetaan rehdiksi ja leppoisaksi mieheksi, jonka syyllisyyteen ei paikkakunnalla tunnuta uskottavan. (Vaasa 16.12.1953, 3–5.) Sanavalinnat luovat pidätetystä edullisempaa kuvaa kuin kahdesta aiemmin kiinniotetusta miehestä. Toisaalta hänen väitetyistä vammoistaan kerrotaan avoimesti, vaikka tässä vaiheessa lehdellä ei vielä voi olla tietoa siitä, onko vammoilla mitään yhteyttä kyseiseen rikokseen. Vammojen yksityiskohtainen kuvaileminen on

arvelluttavaa siksikin, että niiden perusteella henkilö lienee helpommin tunnistettavissa – tosin tässä vaiheessa Vaasa ei ole vielä kertonut pidätetyn nimeä.

Vaasa-lehti siteeraa seuraavana päivänä, 17.12., uutisessaan STT:n saamaa virallista poliisitiedonantoa, jota myös Uusi Suomi käytti lähteenään. Siinä mainitaan – toisin kuin Vaasan edellispäiväisessä, omien tietolähteiden varaan rakennetussa jutussa – että pidätetty on 22-vuotias P.O. Isojoen Vanhastakylästä. Hänen väitetään lausuneen kristiinalaisessa ravintolassa kysymyksen: *”Onkohan ne tytöt kengät löytyneet sieltä puskikosta?”*. Tämäkin siis poikkeaa jonkin verran Vaasan omien tietolähteiden kertomasta. Tämän jälkeen Vaasa kertoo edellispäivän juttunsa olevan tiedoiltaan muutoin samanlainen, mutta STT:n kautta tulleesta virallisesta tiedonannosta käy ilmi nyt pidätetyn nimi ja kotipaikka. Uutisen mukaan Vaasan reporterille oli paikan päällä kerrottu pidätetyn asuvan Karijoen Ohriluomankylässä. Lehti on jututtanut uutista varten myös pidätetyn vaimoa ja veljeä, jotka pitävät mahdollisena, että P.O. olisi sekaantunut Kyllikki Saaren murhaan. Uutinen tietää kertoa, että Kyllikki Saaren murhaa tutkii poliisiviranomaisten lisäksi yksityisetsivä Rekola, ja että poliisi ja Rekola toimivat hyvässä yhteisymmärryksessä. (Vaasa 17.12.1953, 3.)

Lopulta 19.12. kerrotaan P.O:n vapauttamisesta. Lääninrikospoliisilta saatuihin tietoihin perustuen Uusi Suomi kertoo, että pidätyksen syynä olivat P.O:n ravintolapuheet puskikossa olevista kengistä sekä ristiriitaiset kertomukset alibistaan, jotka selittyvät ehkä sillä, että P.O. joutui pidätyksen vuoksi pelon valtaan. Jutun lopussa todetaan, että paikkakuntalaisten toivomusten mukaisesti heille annetaan nyt joulurauha ja poliisi jatkaa tutkimuksiaan muilla tavoin. (US 19.12.1953, 6.) Uusi Suomi ei ota uutisissaan kantaa P.O:n syyllisyyden puolesta. Sanojen asettelu on varovaista ja enemmän tunnutaan korostavan P.O:n ”kunnollisuutta” ja omaisten mielipidettä miehen syyttömyydestä kuin sitä, että hänen puheensa kengistä liittäisivät hänet Kyllikki Saaren murhaan.

Vaasa lisää saman päivän uutisessaan edellisten tietojen lisäksi, että *”näyttää varmalta, ettei [P.O.] ole ollut katoamisiltana rikospaikalla tai sen läheisyydessä”*. (Vaasa 19.12.1953, 3.) Tämän maininnan voi katsoa puhdistavan henkilön

mainetta huomattavasti selkeämmin kuin kahden edellisen pidätetyn vapauttamisuutisoinneissa.

5.4 Yhteenveto

Paitsi taulukoiden myös sisällönanalyysin perusteella voin todeta, että lehdet suhtautuivat pidätettyihin hyvin ristiriitaisella tavalla. Yhteistä kaikille kolmelle pidätetylle on kuitenkin se, että jokaisesta mainittiin vähintään nimi, ammatti ja kotipaikkakunta. Kaikista kolmesta julkaistiin toki muitakin yksityisyyteen liittyviä tietoja, kaikkein eniten L.M:stä. Tänä päivänä Journalistin ohjeiden kohta 32 huomauttaa: *”Tunnistamiseen johtavien tietojen käytössä on syytä olla varovainen, kun kyse on vasta rikosepäilystä tai syytteestä”* (JSN 2011). Vuoden 1953 uutisointi siis ylitti tämän päivän näkökulmasta katsoen räikeästi hyvän journalistisen tavan rajat.

Ensimmäistä pidätettyä käsittelevä uutisointi lietsoi kuvaa epärehellisestä rikollisesta, jolla oletettiin olevan tekemistä Kyllikki Saaren murhan kanssa. Hänen arkaluontoisista yksityisasioistaan kerrottiin seikkaperäisesti aina perhesuhteista ja elämäntavoista lähtien, vaikka niillä ei voi katsoa olleen mitään yhteyttä Kyllikki Saaren murhaan. Uutisoinnissa leimallista näyttää olevan se, että lehdet vaikuttavat halunneen esitellä L.M:n mahdollisimman huonossa ja epäilyttävässä valossa. Häntä puolustavia argumentteja ei juuri esiintynyt lukuun ottamatta rikostutkinnassa esiin tulleita tietoja L.M:n alibista ja hänen syyttömyyttään puoltavista silminnäkijähavainnoista. On selvää, että mikäli Kyllikki Saaren murha olisi tapahtunut 2010-luvulla, ei vasta pidätettyä epäiltyä käsiteltäisi mediassa samalla tavalla kuin vuonna 1953. Journalistin ohjeiden 21. ja 22. kohdassa mainitaan esimerkiksi uutisoinnin tasapuolisuudesta seuraavaa:

21. Jos selvästi tunnistettavissa olevan henkilön tai tahon toiminnasta aiotaan esittää tietoja, jotka asettavat tämän erittäin kielteiseen julkisuuteen, kritiikin kohteelle tulee varata tilaisuus esittää oma näkemyksensä jo samassa yhteydessä.

22. Ellei samanaikainen kuuleminen ole mahdollista, voi erittäin kielteisen julkisuuden kohteeksi joutunutta olla tarpeen kuulla jälkeen päin. Jos näin ei tehdä, hyvään tapaan kuuluu julkaista hänen oma kannanottonsa. (JSN 2011.)

Toiseen pidätettyyn, V.L:ään, lehdet suhtautuivat syyllistämisen suhteen huomattavasti varovaisemmin. Hänen osallisuuttaan rikokseen tunnuttiin pidettävän joko epätodennäköisenä tai sitten siihen ei otettu kantaa. Molemmissa lehdissä julkaistu poliisin virallinen tiedonanto V.L:n vapauttamisen yhteydessä oli ainoa V.L:n syyllisyyttä puoltanut maininta. Sen sijaan V.L:stä julkaistiin uutisissa hyvin arkaluontoisia seikkoja, esimerkiksi hänen henkisestä terveydentilastaan. V.L:n sota-aikana saamasta ”hermosairaudesta” ja ”abnormaaliudesta” kerrottiin salailematta, kuten myös hänen mielisairaalassa olemisestaan. Henkilön henkiseen terveydentilaan liittyvät tiedot tai vihjailut ovat asioita, joita tänä päivänä ei olisi hyväksyttävää julkaista vastaavanlaisessa kontekstissa, kuten Journalistin ohjeet määrittävät :

27. Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä. (JSN 2011.)

Kolmatta pidätettyä, P.O:ta, käsitelleessä uutisoinnissa Uusi Suomi ei juuri sorru ylilyönteihin. Se kertoo melko neutraalisti ja poliisiviranomaisten tietoihin nojautuen käänteeseen liittyvistä asioista. Pidätetyn nimen ja kotikylän mainitseminen tuntuu toki tarpeettomalta, mutta uutisista saa käsityksen, että nämä tiedot on saatu poliisin virallisesta tiedonannosta. Se ei toki poista lehdistön vastuuta tietojen julkaisemisesta, mutta ainakaan Uusi Suomi ei jutuissaan kaivele pidätetyn taustoja enempää. Syylliseksi häntä ei Uuden Suomen uutisissa leimata edes epäsuorasti.

Sen sijaan Vaasa kertoo ensimmäisessä uutisessaan yksityiskohtaisesti P.O:n pidättämiseen johtaneista seikoista ja mainitsee muun muassa tämän kasvoissa ja käsissä olevista vammoista. Ojalan väitettyjä puheita Vaasa siteeraa kaikesta päätellen virheellisesti ja yhdistää ne samalla Kyllikki Saaren murhaan, vaikka poliisi ei virallisessa tiedonannossaan tällaisesta mitään mainitse. Tämä saa P.O:n näyttäytymään varsin huonossa valossa, vaikka lehti ei häntä suoraan syyllistäkään. Myöhemmät uutiset ovat neutraalempia ja noudattelevat varsin pitkälle samaa tyyliä kuin Uudessa Suomessa.

Lehdet sortuivat selkeisiin ylilyönteihin myös siinä, miten ne asettelivat sanansa spekuloidessaan uhrin, Kyllikki Saaren, kohtalolla. Esimerkkinä mainittakoon Vaasa-lehdessä 19.8.1953 julkaistu väite, jonka mukaan Kyllikki Saari on saattanut joutua ”valkoisen orjakaupan” uhriksi eli hänet on mahdollisesti vaihdettu puolalaiseen spriihin. Lehti toteaa itsekin, että kyseessä on vain vahvistamaton huhu, joten on vaikeaa käsittää, miksi moinen ”tieto” on lehdessä julkaistu. (Vaasa 19.8.1953, 3.) Tänä päivänä vastaava vihjailu saattaisi olla vastoin hyvää journalistista tapaa, sillä JSN (2011) määrittelee Journalistin ohjeissaan: *”Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista tietoja hankittaessa ja uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.”*

5.5 Lehtien rikosoikeudellinen vastuu

Vaikka varsinaisia eettisiä ohjenuoria ei toimittajilla Suomessa vielä vuonna 1953 ollutkaan käytössään, ei ammattikunta suinkaan ollut vastuun tavoittamattomissa. Rikoslaki koski tietenkin toimittajia yhtä lailla kuin muitakin. Suomen rikoslaissa (Rikoslaki 39/1889) määriteltiin jo vuonna 1889 selkeät rajat sille, mitä lehdissä oli sopivaa toisista ihmisistä kirjoittaa. Alkuperäisessä, myös vuonna 1953 voimassa olleessa rikoslain 27. luvussa otettiin kantaa kunnianloukkaukseen. Linaan alkuperäistä rikoslakia seuraavaksi sanatarkasti, jotta säännöksen sisältö on selvästi lukijan ymmärrettävissä:

1 §

Joka, vastoin parempaa tietoansa, perättömästi sanoo toisen syypääksi nimitettyyn rikokseen, taikka nimitettyyn rikoksen lajiin, taikka muuhun sellaiseen tekoon, joka voi saattaa hänet halveksimisen alaiseksi tahi haitata hänen elinkeinoansa tahi menestystään, taikka sellaisesta levittää valheen tahi perättömän kulkupuheen, rangaistakoon herjauksesta vankeudella vähintään yhdeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi taikka vähintään sadan markan sakolla.

Jos herjaus tehdään julkisesti, taikka painotuotteen, kirjoituksen tahi kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levittää tahi levityttää; olkoon rangaistus vankeutta vähintään kaksi kuukautta ja enintään kaksi vuotta taikka sakkoa vähintään kaksisataa markkaa.

2 §

Joka tahallansa, ei kuitenkaan vastoin parempaa tietoansa, sanoo toisen syyppääksi nimitettyyn rikokseen, taikka nimitettyyn rikoksen lajiin, taikka muuhun sellaiseen tekoon, joka voi saattaa hänet halveksimisen alaiseksi tahi haitata hänen elinkeinoansa tai menestystään, taikka sellaisesta levittää kulkupuheen, rangaistakoon, ellei hän soimauksen tahi kulkupuheen tueksi saata esiin tuoda todennäköisiä syitä, vähintään viidenkymmenen ja enintään viidensadan markan sakolla taikka vankeudella korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi.

Jos semmoinen herjaus tehdään julkisesti, taikka painotuotteen, kirjoituksen tahi kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levittää tahi levityttää; olkoon rangaistus sakkoa vähintään sata markkaa taikka vankeutta korkeintaan yksi vuosi.

3§

Joka muulla kuin edellä sanotulla tavalla loukkaa toista häväisevällä lauseella, uhkauksella, taikka muulla halventavalla teolla, rangaistakoon solvauksesta enintään kahdensadan markan sakolla tahi vankeudella korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi.

Jos solvaus tehdään julkisesti, taikka painotuotteen, kirjoituksen tahi kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levittää tahi levityttää; olkoon rangaistus sakkoa enintään viisisataa markkaa taikka vankeutta korkeintaan neljä kuukautta. (Rikoslaki 39/1889.)

Tätä nykyä nimikkeitä "herjaus" ja "solvaus" ei enää rikoslaissa ole, vaan ne on korvattu kunnianloukkauksen ja törkeän kunnianloukkauksen rikosnimikkeillä (Laki rikoslain muuttamisesta 2013).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole langettaa millekään taholle takautuvasti tuomioita edes ajatuksen tasolla, mutta mielestäni on syytä pohtia, olisivatko jotkut lehti uutiset täyttäneet herjauksen tai solvauksen tunnusmerkit. Eritoten L.M:ää ja V.L:ää käsittelevissä kirjoituksissa liikuttiin selkeästi harmaalla alueella. L.M:ää väitettiin nimellään epäsuorasti syylliseksi murhaan ja lisäksi hänen luonteestaan, asiaan liittymättömistä rikosepäilyistä, elämäntavoistaan ja avioliittonsa tilasta levitettiin asioita, joiden voi hyvällä syyllä epäillä aiheuttaneen vahinkoa maineelleen. V.L:n henkisestä tilasta kerrottiin arkaluontoisia asioita ja vielä vapauttamista käsittelevässä uutisessa on maininta, jonka mukaan tutkimuksissa on selvinnyt hänen syyllisyyttään puoltavia seikkoja. Vaikka tieto on saatu poliisilta, on aiheellista kysyä, oliko sen julkaiseminen tarpeellista, kun samassa yhteydessä mainitaan henkilön nimi ja kerrotaan hänen vapauttamisestaan.

Jermo (1993, 37) mainitsee kuitenkin, että Kyllikki Saaren tapauksen lehtikirjoittelun vuoksi leimatuiksi joutuneet henkilöt *"eivät tehneet elettäkään"*

kysyäkseen kunniansa perään”, vaikka heillä olisi ollut mahdollisuus puhdistaa lakiteitse mainettaan. Jermo (1993, 36–37) kirjoittaa myös, etteivät tavalliset kansalaiset tällaista oikeutta aikanaan joko ymmärtäneet tai muuten halunneet käyttää. Koska kunnianloukkauksessa on kyse asianomistajarikoksesta, ei poliisi voi aloittaa tutkintaa eikä syyttäjä nostaa syytettä, ellei asianomistaja itse ole aloitteellinen (Rikoslaki 39/1889).

Suomen rikoslakiin kirjattiin säännös yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä vuonna 1974 (Rikoslain muutos 908/1974). ”Lex Hymyn” säätämiseen johti osaltaan 1960- ja 1970-luvuilla suurten lehtien toimesta tapahtunut kirjoittelu julkisuuden henkilöiden yksityiselämästä. Keskustelua herätti eritoten Hymy-lehden kirjoittelu. (Neuvonen 2017.) Yksityiselämää loukkaavaksi tiedon levittämiseksi katsotaan muun muassa se, jos *”joukkotiedotusvälinettä käyttämällä esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa*”. Rikoksesta voidaan tuomita sakkoihin tai enintään kaksi vuotta vankeutta. (Rikoslain muutos 908/1974.) On tarpeen edelleen huomauttaa, ettei kyseinen säännös ollut voimassa vielä vuonna 1953, joten senaikaista kirjoittelua ei säännös vielä suitsinut.

6 UUTISOINNIN LÄHDEKÄYTÄNNÖT

Toisen tutkimuskysymyksen mukaisesti olen selvittänyt valitun aineiston perusteella, millä tavalla Uuden Suomen ja Vaasan lähteiden käyttö muuttui Kyllikki Saaren murhatutkinnan seurannan edetessä, vai muuttuiko se lainkaan. Tarkastelussa on vuosi 1953 toukokuusta vuoden loppuun. Olen valinnut tutkimukseeni kahdeksan eri lähdekategoriaa: Poliisi, muu virallinen taho, uhrin omainen, silminnäkijä/todistaja, muu yksityinen lähde, muut tiedotusvälineet sekä nimeämätön lähde.

Poliisi-kategorian alle olen hyväksynyt sekä poliisin suoraan lehdelle antamat tiedot että poliisiviranomaisten yleiset tiedonannot. Muu virallinen taho -kategoriaan sisältyvät esimerkiksi sisäministeriön tai maaherran tiedonannot sekä rikostutkinnassa mukana olleiden asiantuntijalääkäreiden kertomat tiedot. Uhrin omaisiksi olen laskenut Kyllikki Saaren lähisukulaiset. Silminnäkijät ja todistajat -kategorian alle kuuluvat rikoksesta tai mahdollisesti siihen jollain tavalla liittyvistä tapahtumista havaintoja tehneet henkilöt. Muu yksityinen lähde käsittää sen sijaan kaikki muut lehtijuttuihin haastatellut tai niissä tietolähteinä käytetyt yksityishenkilöt ja -tahot. Muut tiedotusvälineet tarkoittaa radiota sekä kaikkia niitä lehtiä, joita tarkasteltavana olevat lehdet ovat käyttäneet tietolähteinään. Olen sisällyttänyt tähän kategoriaan myös STT:n kautta lehdille tulleet tiedonannot. Nimeämättömiä lähteitä ovat ne, joiden tarkka alkulähde ei käy jutusta ilmi; lehtijutussa saatetaan esimerkiksi kirjoittaa, että ”Paikkakunnalta kerrotaan...” tai ”Saamamme tiedon mukaan”, jolloin molemmissa tapauksissa jää epäselväksi, kuka tai mikä taho annetun tiedon lähteenä on ollut.

On tarpeen korostaa, että lähteillä tarkoitetaan tässä tapauksessa sellaisia tietolähteitä, joihin selvästi viitataan tarkasteltavissa lehtijutuissa. Toisin sanoen, lehdillä on saattanut olla käytössään paljon muitakin lähteitä, mutta niitä ei jostain syystä ole mainittu lähteiksi uutisteksteissä. Tämän tutkimuksen yhteydessä on myös mahdotonta selvittää sitä, millaista journalistista harkintaa toimituksissa on lähteiden valinnassa käytetty, tai millainen oli journalistinen tiedonhankintaprosessi vuonna 1953. Näihin kysymyksiin en pysty vastaamaan

sisältöä analysoimalla. Näin ollen tutkimukseni ei pyri vastaamaan siihen kysymykseen, mistä kaikista eri lähteistä toimittajat tietoa hankkivat, vaan tarkastelen ainoastaan, mitä lähteitä on tuotu esille lehtiuutisissa.

6.1 Lähteen määrittäminen

On erittäin tärkeää avata sitä tapaa, millä tavoin olen tutkimuksessani määritellyt eri tietojen perustuvan toimitusten ulkopuolisiin lähteisiin. Mikä on siis ollut lähde? Avaan tätä asiaa esimerkin kautta.

Vaasa-lehden kertoessa 22.10.1953 sekatyömies V.L:n pidätyksestä sekä Kyllikki Saaren tulevista hautajaisista, uutisessa mainitaan kolme eri tietolähdettä:

- 1) Uutisessa viitataan ensin poliisin antamaan ilmoitukseen, jonka mukaan rikosjutussa on suoritettu pidätys. Seuraavaksi lehti toteaa, ettei poliisin ilmoituksessa ole mainittu pidätetyn nimiä tai pidätyksen tarkempia perusteluja. Tämä poliisin tiedonanto on ensimmäinen jutussa esiin tuleva lähde.
- 2) Sen jälkeen Vaasa kertoo ”saamiensa tietojen mukaan”, että pidätetty on kotoisin Isojoelta ja asuu parin kilometrin päässä siitä tienhaarasta, josta Kyllikki Saari lähti pyöräilemään metsätaipaleelle. Lehti mainitsee myös muun muassa pidätetyn ammatin, siviilisäädyn, summittaisen iän sekä kertoo myös tämän ”hieman poikkeavasta mielenlaadusta”. Samoin Vaasa kertoo saaneen tietoonsa, että pidätetty on osallistunut Kyllikki Saaren etsintöihin. Uutisessa siis viitataan lehden saamiin tietoihin, joten kyseessä on toinen esille tuotu lähde.
- 3) Uutisen lopussa kerrotaan lyhyesti Kyllikki Saaren tulevista hautajaisista ja mainitaan, että Yleisradiosta saatujen tietojen mukaan hautajaisia ei radioida. Tämäkin tieto on lehden mukaan saatu lehden ulkopuolisesta tietolähteestä eli tässä tapauksessa Yleisradiosta. Kyseessä on siis jutun kolmas lähde. (Vaasa 22.10.1953, 3).

Esimerkistä käy hyvin ilmi myös se periaate, jolla olen jakanut lähteet edellä esitettyihin kategorioihin. Yllä olevan uutisen ensimmäinen lähde kuuluu poliisi-

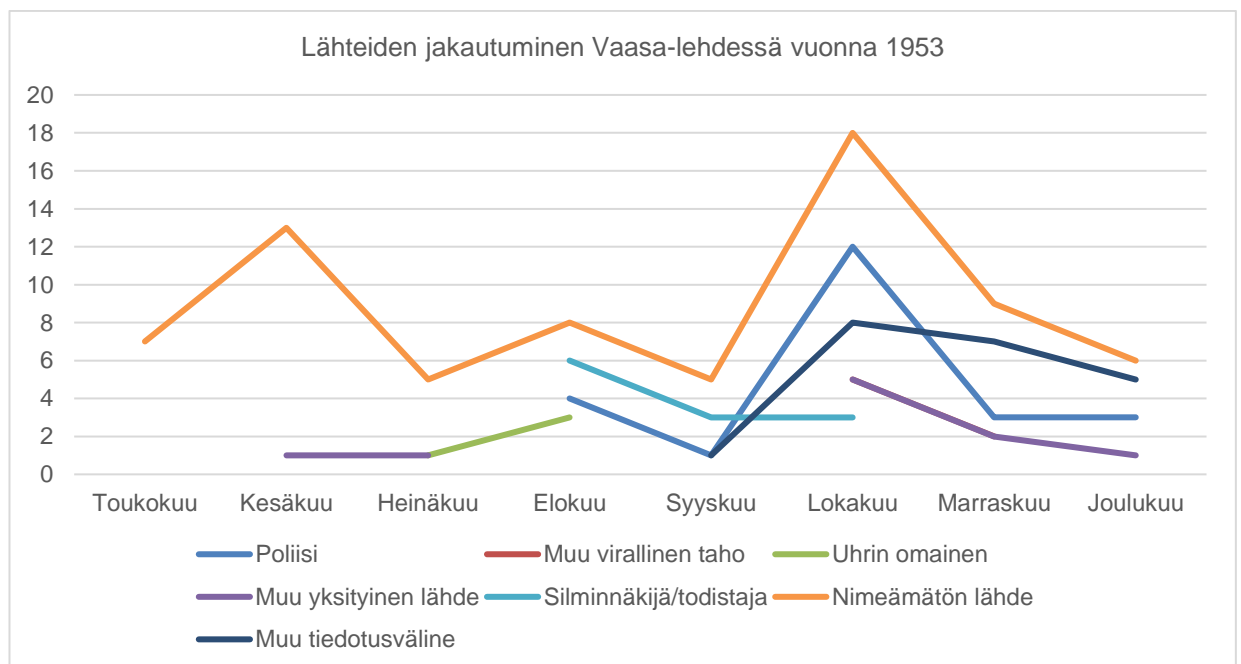
kategoriaan, toinen nimeättömiin lähteisiin ja kolmas muiden tiedotusvälineiden kategoriaan.

Alla olevista taulukoista käy ilmi, millä tavalla Vaasa ja Uusi Suomi käyttivät edellä mainittuja lähteitä jutuissaan kunkin kuukauden aikana vuonna 1953:

Taulukko 8. Lähteiden jakautuminen Vaasa-lehdessä vuonna 1953.

	Poliisi	Muu virallinen taho	Uhrin omainen	Muu yksityinen lähde	Silminnäkijä/todistaja	Nimeämätön lähde	Muu tiedotusväline	Yhteensä
Toukokuu						7		
Kesäkuu	4			1		13		18
Heinäkuu			1	1	1	5	1	9
Elokuu	4		3		6	8		21
Syyskuu	1				3	5	1	10
Lokakuu	12	5	3	5	3	18	8	54
Marraskuu	3	2		2		9	7	23
Joulukuu	3			1		6	5	15
Yhteensä	27	7	7	10	13	71	22	150
% osuus	18 %	5 %	5 %	7 %	9 %	47 %	15 %	100 %

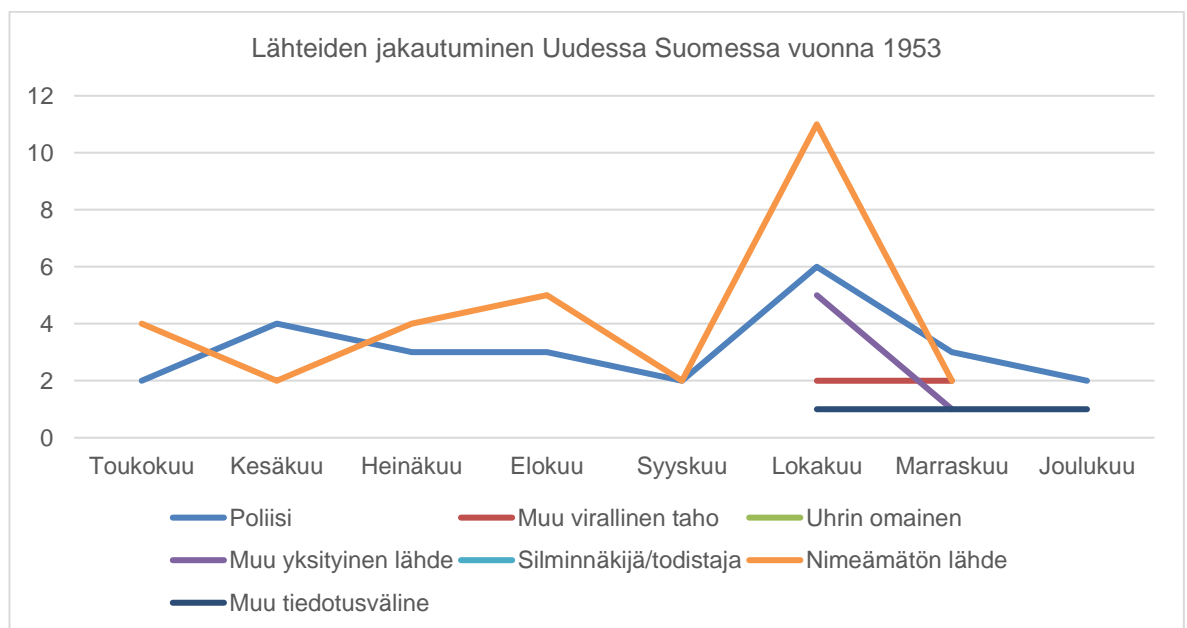
Kuvio 1. Lähteiden jakautuminen Vaasa-lehdessä vuonna 1953 (diagrammina esitettynä).

Taulukko 9. Lähteiden jakautuminen Uudessa Suomessa vuonna 1953.

	Poliisi	Muu virallinen tah	Uhrin oma	Muu yksityinen lähde	Silminnäkijä/todistaja	Nimeämätön lähde	Muu tiedotusväline	Yhteensä
Toukokuu	2						4	6
Kesäkuu	4			1			2	7
Heinäkuu	3						4	7
Elokuu	3						5	9
Syyskuu	2						2	4
Lokakuu	6	2		5			11	25
Marraskuu	3	2		1			2	9
Joulukuu	2						1	3
Yhteensä	25	4	0	7	0	30	4	70
%-osuus	36 %	6 %	0 %	10 %	0 %	43 %	6 %	100 %

Kuvio 2. Lähteiden jakautuminen Uudessa Suomessa vuonna 1953 (diagrammina esitettynä).

6.2 Lukumäärällistä vertailua uutisista ja lähdekäytännöistä

Molemmissa tarkasteltavissa lehdissä lokakuu 1953 oli selkeästi aktiivisin kuukausi Kyllikki Saaren murhaan liittyvän uutisoinnin osalta. Silloin Uusi Suomi ja Vaasa julkaisivat aiheesta yhteensä 46 juttua, joista Vaasan osuus oli 26 juttua, Uuden Suomen 20 juttua. Lokakuun runsas uutisten määrä selittyy muun muassa sillä, että tapauksessa koettiin saman kuukauden aikana kolme paljon huomiota saanutta vaihetta: Kyllikki Saaren ruumiin löytyminen, rikoksesta epäillyn V.L:n pidätys sekä Kyllikki Saari hautajaiset. Lisäksi kuukauden alussa kirjoitettiin useita uutisia Kuortaneen Kaarankajärvellä suoritetuista etsinnöistä, jotka liittyivät siellä nähtyihin ja kuultuihin havaintoihin, joiden puolestaan epäiltiin mahdollisesti liittyvän Kyllikki Saaren murhaan.

Selkeästi hiljaisin kuukausi uutisoinnin osalta oli syyskuu, jolloin juttuja julkaistiin ainoastaan kahdeksan – Uudessa Suomessa kolme, Vaasassa viisi. Syyskuun aikana lehdissä kerrottiin ensimmäistä kertaa Kuortaneen huhuista ja havainnoista (esim. Vaasa 12.9.1953, 3.)

Muutoin Vaasan ja Uuden Suomen tutkimusaineistoista ei nouse esille merkittäviä kuukausittaisia poikkeamia. Vaasa on ollut Etelä-Pohjanmaan maakunnallisena lehtenä odotetusti aktiivisempi uutisoinnissaan ja sen aihetta käsittelevien juttujen lukumäärä on joka kuukauden osalta suurempi kuin Uuden Suomen. Suurin juttujen lukumäärällinen ero lehtien välillä oli kesäkuussa 1953, jolloin Vaasa julkaisi 14 juttua ja Uusi Suomi 4.

Tarkastellessani jutuista ilmi käyvien lähteiden käyttöä, erottui molempien lehtien osalta suurimmaksi kategoriaksi nimeämättömät lähteet. Tämä tarkoittaa sitä, että verrattuna muihin tarkastelussa huomioituihin vaihtoehtoihin, lehdet

tukeutuivat määrällisesti eniten sellaisiin lähteisiin, joiden alkuperää ei uutisissa yksilöity tarkemmin.

Lehtien kesken on havaittavissa joitain selkeitä eroavaisuuksia. Huomionarvoista on esimerkiksi se, että Vaasa on käyttänyt uutisissaan suhteellisesti enemmän nimeämättömiä lähteitä kuin Uusi Suomi. Vaasan jutuissa nimeämätön lähde esiintyi vuoden 1953 aikana kaikkiaan 71 kertaa (47 % kaikista lähteistä), kun toiseksi eniten esiintyneitä lähteitä – tässä tapauksessa poliisilähteitä – oli 27 (18 %). Ero näiden kategorioiden kesken on huomattava. Vaasa-lehdessä kolmanneksi suosituimmaksi kategoriaksi nousi ”muu tiedotusväline”, joka esiintyi jutuissa 22 kertaa (15 %). Vaikka myös Uusi Suomi tukeutui kategorioiden kesken vertailtuna eniten nimeämättömiin lähteisiin, se ei ole läheskään yhtä hallitseva tietolähde kuin Vaasan aineistossa. Nimeämätön lähde tuli ilmi yhteensä 30:ssä (43 %) Uuden Suomen jutussa, kun toiseksi suosituin tietolähdekategoria, poliisi, esiintyi 25 kertaa (36 %). Nämä kaksi tietolähdekategoriaa muodostivatkin yhdessä selkeän enemmistön; Uuden Suomen kolmanneksi yleisin esiintynyt tietolähde, muu yksityinen lähde, esiintyi tutkimusaineistossa 7 kertaa (10 %).

6.3 Lähdekäytäntöjen kehittyminen seurannan edetessä

Kun tarkastelen lähemmin sanomalehtien lähdekäytäntöä Kyllikki Saaren tapauksen seurannan viiden ensimmäisen kuukauden ajalta, on Uuden Suomen ja Vaasan välillä havaittavissa selkeä ero. Uusi Suomi tuo uutisissaan useammin esille sen, että lehti on ollut yhteydessä asiaa tutkiviin poliisiviranomaisiin. Esimerkiksi toukokuussa Uusi Suomi kertoo kahdessa jutussa saaneensa tietoja Isojoen nimismieheltä. (US 23.5.1953, 3; US 30.5.1953, 3.) Vaasa sen sijaan toteaa esimerkiksi 24.5.1953 julkaistussa uutisessaan, että poliisi on saanut hyviä johtolankoja, jotka viittaavat rikokseen, mutta ettei poliisi anna vielä tietoja johtolangoista tai tapauksesta yleensä (Vaasa 24.5.1953, 3.) Tässä tapauksessa arvoitukseksi jää, mihin Vaasa tietonsa poliisin johtolangoista perustaa, sillä lehti itse ilmoittaa, ettei poliisilta ole saatu tietoja. Tyyli on samanlainen myös monissa muissa Vaasan jutuissa, esimerkiksi 26.5.1953:

Isollajoella viranomaiset ovat suorittaneet tarmokkaita tutkimuksia tunnetun katoamistapauksen selvittämiseksi. Toivotaan tämän paikkakuntaa kuohuttaneen tapauksen nopeasti kehittyvän ratkaisuun, johon tällä hetkellä näyttääkin olevan suuret mahdollisuudet. Poliisiviranomaiset vaikenevat vielä tietoonsa saamista asioista. Mutta, mikäli on kuultu, voi autolla, joka on ajanut katoamisen aikoihin Kauhajoelta samoihin suuntiin, kuin kadonnut neitonen, olla paljonkin tekemistä asian kanssa. (Vaasa 26.5.1953, 3.)

Tässäkin tapauksessa jää selittämättä, mihin perustuu väite, että tapauksen nopeasti kehittyvään ratkaisuun on hyvät mahdollisuudet. Myöskin tieto katoamisen aikoihin havaitun auton mahdollisesta osallisuudesta asiaan jää tarkempaa lähdettä vaille.

Siinä missä Vaasa jätti verrattain usein tarkentamatta tietolähteensä, oli Uusi Suomi tässä asiassa huomattavasti tarkempi. Esimerkiksi kesäkuussa julkaistuista seitsemästä Uuden Suomen uutisesta kaikkiaan neljästä löytyy lähdemainintana poliisiviranomainen. Uusi Suomi on koko vuoden 1953 aikana käyttänyt poliisia lähteenä lähes yhtä usein kuin nimeämätöntä lähdettä – joinain kuukausina jopa useammin. On vaikeaa, jopa mahdotonta arvioida vuosikymmenien jälkeen, miksi Uusi Suomi viittasi jutuissaan prosentuaalisesti useammin poliisilähteisiin kuin Vaasa. Tavoittiko Uusi Suomi jostain syystä poliisilähteet paremmin kuin Vaasa, vai jättikö Vaasa syystä tai toisesta mainitsematta poliisilähteensä jutuissaan useammin? Vai oliko kyse siitä, että valtakunnallisessa lehdessä oli maakuntalehteä ammattimaisempi toimintakulttuuri? Näihin kysymyksiin en pysty tämän tutkimuksen puitteissa vastaamaan. Joka tapauksessa tutkimustulos osoittaa, että poliisin ilmeisen niukasta tiedotuslinjasta huolimatta varsinkaan Vaasalle ei näytä tuottaneen suuria vaikeuksia etsiä tietoja tutkimusten käänteistä muiden lähteiden kautta.

Kuten edellä olen todennut, lokakuu nousee aineistosta esille selkeästi poikkeuksen tekevänä kuukautena. Silloin Uusi Suomi turvautui nimeämättömiin lähteisiin 11 kertaa, mutta toisaalta poliisikin esiintyi lähteenä kuudessa jutussa. Lehti käytti silloin myös muita tietolähteitä enemmän kuin muina kuukausina, joten Uusi Suomi ei ollut lokakuussakaan yksipuolisesti nimeämättömien lähteiden varassa. Lokakuussa myös Vaasa-lehti käytti poliisia lähteenä huomattavasti useammin kuin sitä sitä ennen tai sen jälkeen, kaikkiaan 12 kertaa. Vaasa oli lokakuussa lähteiden käytössään muutoinkin aiempaa monipuolisempi.

Lehti käytti jokaista lähdekategoriaa kutakin vähintään kolme kertaa kyseisen kuukauden aikana.

Lokakuun ”tilastopiikin” jälkeen molempien lehtien juttumäärät ja sitä myötä myös käytettyjen lähteiden määrät palasivat takaisin samalle tasolle, jolla ne pääsääntöisesti ennen lokakuuta olivat. Kyllikki Saaren hautajaisten ja pidätetyn V.L:n vapauttamisen jälkeen tapauksen tutkinnan seurannassa ei loppuvuoden 1953 aikana tapahtunut enää merkittäviä käännteitä. Joulukuussa uutisoitiin P.O:n pidätyksestä, mutta koska hänet vapautettiin varsin pian, juttujen lukumäärä jäi molemmissa lehdissä melko vähäiseksi. Uusi Suomi julkaisi joulukuussa kolme juttua, Vaasa-lehti yhdeksän.

Taulukosta voi havaita myös sen, että Vaasa on käyttänyt Uuteen Suomeen verrattuna useammin lähteenään toisia tiedotusvälineitä. Vaasa on uutisissaan viitannut esimerkiksi ”pääkaupungin lehtien” kertomiin seikkoihin tai siteerannut STT:n tietoja (esim. Vaasa 19.8.1953, 3; Vaasa 17.12.1953, 3).

7 LOPUKSI

Tutkimuksen perusteella voin todeta, että journalistien eettiset käytännöt poikkesivat vuonna 1953 suuresti niistä käytännöistä, joita tänä päivänä pidetään hyvän journalistisen tavan mukaisina. Rikostutkinnan aikana pidätettyjen henkilöiden nimet ja yksityisyyden piiriin kuuluvat tiedot julkaistiin sanomalehtiutisissa, vaikka toimittajilla ei ollut siinä vaiheessa tarkkaa tietoa pidätettyjä vastaan olevasta näytöstä tai siitä, millainen todennäköisyys heidän syyllisyydestään oli.

Lehdistö myös selvästi ennakoi pidätettyjen syyllisyyttä tai syyttömyyttä. Osa pidätetyistä henkilöistä esitettiin lehdissä hyvin kyseenalaisessa valossa ja heidän aiemmista tekemisistään ja yksityiselämästään julkaistiin tietoja, jotka saattoivat perustua pelkästään nimettömiin lähteisiin tai huhuihin. Usein nämä tiedot loivat henkilöistä epäedullista ja arvelluttavaa kuvaa. Uutisia oli ajoittain myös muotoiltu siten, että niissä annettiin ymmärtää rikoksen olevan lähellä ratkaisuaan, vaikka myöhemmin selvisikin, ettei väitteille ollut todellista katetta. Tällainen kirjoittelu saattoi jättää epäilyksen varjon pidätettynä olleiden henkilöiden ylle, vaikka nämä myöhemmin vapautettiin.

Nykyään lehdistön toimintaa säätelee Julkisen sanan neuvoston laatima eettinen ohjeistus, jossa kehoitetaan muun muassa olemaan varovainen henkilöiden tunnistamiseen johtavien tietojen käytössä silloin, kun kyse on vasta rikosepäilystä. Ohjeistuksen mukaan toimittajien on otettava huomioon yksityiselämän suoja. Vuonna 1953 ei ollut vielä olemassa journalistien eettistä ohjenuoraa. Ensimmäinen eettinen ohjeistus julkaistiin vuonna 1957. Sen sijaan rikoslaissa oli jo vuonna 1953 säännös kunnianloukkauksesta – herjauksesta ja solvauksesta – ja näiden rikosten tunnusmerkit jotkut uutisista saattoivat täyttää.

Tutkimuksessa selvisi myös, että lehdet käyttivät hyvin usein nimeämättömiä lähteitä jutuissaan. Läpinäkyvyyden kannalta asiaa voi pitää ongelmallisena, sillä prosentuaalisesti nimeämättömien lähteiden osuus oli merkittävä. Tänä päivänä lehtien on oltava huomattavasti avoimempia siinä, millaisista lähteistä he

ilmoittavat saaneensa tietoja, vaikka lähdettä ei tarkasti yksilöitäisikään. Vuonna 1953 lehdissä saatettiin viitata ylimalkaisesti esimerkiksi ”paikkakunnalta kuultuihin tietoihin”. Uutisissa julkaistiin myös huhuja ja ”kyläpuheita”, vaikka niiden merkityksen voi katsoa olleen journalistisesti vähäinen – varsinkin, kun kyse on vakavaa rikosta käsittelevästä uutisoinnista. Tänä päivänä lehdissä on eroteltava huomattavasti selkeämmin huhut faktoista.

Myös toimittajien ammattikunnan kehittyminen professionaaliksi ja vastuuntuntoiseksi ammattiryhmäksi on varmasti vaikuttanut toimintatapojen muuttumiseen. Suomessa toimittajien erikoistuminen esimerkiksi rikosjournalismiin oli 1950-luvulla vielä harvinaista. Kun tähän yhdistetään se, että toimittajien eettiset ohjeistukset julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1957, ja että toimittajan työhön ei ammattiryhmän keskuudessa suhtauduttu tuohon aikaan samalla arvostuksella kuin tänä päivänä, oli journalismi vuonna 1953 ikään kuin ”vapaa kenttä”, jossa toimittajat eivät välttämättä edes tienneet, mikä oli sallittua ja mikä ei. Tietoja ei haluttu tai osattu tarkistaa useista eri lähteistä ennen niiden julkaisemista.

Nykyisin rikos- ja oikeustoimittajat ovat selkeästi oma erikoistunut ryhmänsä journalistien ammattikunnan sisällä. Toisin kuin vuonna 1953, tänä päivänä rikostoimittajien keskuudessa ollaan tarkkoja siitä, että heidän tekemänsä journalismi on mahdollisimman luotettavaa ja läpinäkyvää. Sen valvominen ei siis jää ainoastaan JSN:n vastuulle, vaan myös rikostoimittajat itse tarkkailevat toimintaansa oman yhdistyksensä sisällä. Rikos- ja oikeustoimittajat perustivat Oikeustoimittajat ry:n vuonna 1988 ammattitaitonsa ja jäsentensä välisen yhteydenpidon kehittämiseksi (Oikeustoimittajat ry. 2018).

LÄHTEET

Ei vanhene koskaan. Kyllikki Saari – Musta sirkus. Yle. Elävä arkisto. Viitattu 17.1.2018. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/09/09/ei-vanhene-koskaan-sarjassa-esiteltiin-kansakuntaa-vavisuttavia-rikoksia>

Etikettisäännöt Suomen sanomalehtimiehille 1957, Sanomalehtimies - Journalisten, nro 1/helmikuu 1958. Viitattu 28.4.2017. Saatavilla http://www.jsn.fi/ohjeet_kautta_aikain/etikettisaannot-suomen-sanomalehtimiehille-1957/.

Hemánus, P. 1966. Helsingin sanomalehtien rikosaineisto. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hurinki, S. 2017. Ne vietävän sanomalehtimiehet. Tiedotusvälineiden ja poliisin väliset suhteet Tulilahden murhatutkinnan aikana vuosina 1959–1961. Poliisiammattikorkeakoulu. Viitattu 28.11.2017. Saatavilla: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/130999/ON_Hurinki.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hytönen, K. & Rantanen, K. 2013. Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Ilta-Sanomat. 2006. Kyllikki Saaren suohaudalle rakennetaan parkkipaikka. Viitattu 13.2.2018. Saatavilla: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000334615.html>

Jermo, A. 1975. Murha ei vanhene koskaan. Reportaasi surmantöistä. Lisäpainos 1993. Helsinki: Otava.

Kallio, E. & Vesa R. 1981. Kyllikki Saaren arvoitus. Tampere: Pop-Kirjat Ky.

Lahtonen, M. 2004. Kyllikki Saaren murha selvitetäisiin nyt. Alibi. 1/2004. 84–87.

Laukkonen, I. 1981. Vaasa aikansa kuvastimena 1939–1978. Vaasa: Vaasa Oy:n kirjapaino.

Leino, P. 2005. Toimittajan eettinen harkinta rikos- ja oikeusjournalismissa. Pro gradu -tutkielma. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto. Viitattu 14.1.2018. Saatavilla: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/92752/gradu00571.pdf?sequence=1>

Linnilä, K., Linnilä, L., Pukkila-Toivonen, H. 2003. Iloinen 50-luku. Purkkaa, unelmia ja sotakorvauksia. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Markkula, H. 2007. Murha rikostoimittajan silmin. Suomalaisia rikoksia Kyllikki Saaresta Bodomiin. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Miettinen, J., Kalliomäki, I., Suominen, E. 1976. Journalistinen työprosessi. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.

- Miettinen, J. 1980. Sanomalehtien lukeminen. Turku: Weilin + Göös.
- Mäkipää, L. 2004. Henkirikos Ilta-Sanomissa. Journalistisen kulttuurin murros ja rikosjournalismi. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Neuvonen, R. 2017. Lex Hymy: Yksityiselämän loukkaamisesta tuli rikos. Tiellä sananvapauteen. Viitattu 13.2.2018. Saatavilla: <https://sananvapauteen.fi/artikkeli/913>
- Oikeustoimittajat ry. Viitattu 8.4.2018. Saatavilla: <http://www.oikeustoimittajat.fi/yhdistys.php>
- Pöntinen, P. 2004. Kyllikki ei armahda. Suomen Kuvalehti 21/2004. 22–29.
- Raittila, P. 2008. Jokelan koulusurmat mediassa. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 105/2008. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto. Viitattu 28.11.2017. Saatavilla: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65340/978-951-44-7376-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Reinboth, Susanna. 2006. Todistajan arviointi journalistin pääsärkynä. Media & viestintä. Viitattu 16.1.2018. Saatavilla: <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62371>
- Rikoslaki 39/1889. Annettu 19.12.1889. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001#Lidp452992752> 27 luku 1 & 2 §
- Rikoslaki 578/1995. Annettu 21.4.1995. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L21> 21 luku 2 § (21.4.1995/578)
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 22.2.2018. Saatavilla: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>
- Suomen elokuvasäätiö. Katsotuimmat kotimaiset elokuvat elokuvateattereissa. Viitattu 15.1.2018. Saatavilla: <http://ses.fi/tilastot-ja-tutkimukset/vuositilastot/kaikkien-aikojen-katsotuimmat/>
- Suo-Yrjö, P. 2009. Soson Peto. Soson rautatiepysäkillä vuonna 1953 tapahtunut ryöstömurha ja sitä seurannut julkinen keskustelu kuolemanrangaistuksesta. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Joensuu: Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta. Joensuun yliopisto. Viitattu 5.2.2018. Saatavilla: http://epublications.uef.fi/pub/URN_NBN_fi_joy-20090089/URN_NBN_fi_joy-20090089.pdf
- Tommila, P., Perko, T., Salminen, E. 1988. Suomen lehdistön historia 3. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Kuopio: Kustannuskiila.

Tommila, P., Aalto, E., Santonen, P. 1985. Suomen lehdistön historia 4. Paikallislehdistön historia. Kuopio: Kustannuskiila.

Tommila, P., Salokangas-Ekman, U., Aalto, E. 1988. Suomen lehdistön historia 6. Sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985. Hakuteos Kotokulma–Savon Lehti. Kuopio: Kustannuskiila Oy.

Tommila, P., Salokangas-Ekman, U., Aalto, E. 1988. Suomen lehdistön historia 7. Sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985. Hakuteos Savonlinna–Övermarks Tidning. Kuopio: Kustannuskiila Oy.

Viljakainen, M. 2014. Rikoksen hahmo. Kotimaan rikosuutisointi Aamulehdessä toukokuusta 2011 toukokuuhun 2012. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Tampereen yliopisto. Viitattu 16.1.2018. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95811/GRADU-1403606613.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Viljakainen, M. 2017. Tasan 60 vuotta sitten Helsingissä katosi Inga, jonka julma kohtalo viiden ”ihmispedon” käsissä järkytti Suomea. Ilta-Sanomat. Viitattu 5.2.2018. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005507045.html>